

Jaargang 24, nr. 3. September 2009

van wirs

Driemaandelijks tijdschrift van heemkundekring 'Amalia van Solms', Baarle-Hertog-Nassau

kaante

Colofon

Heemkundekring 'Amalia van Solms' houdt zich actief bezig met het erfgoed van onze gemeenten. Dit om de kennis ervan te vergroten, het waardevolle te behouden en te beschermen en de verzamelde gegevens voor iedereen beschikbaar te stellen. De kring verzamelt hiertoe informatie over velerlei onderwerpen uit het heden en verleden van Baarle, Castelré, Ulicoten en Zondereigen.

Overname van artikelen of gedeelten ervan is toegestaan mits bronvermelding.

Losse nummers van Van Wirskaante zijn te verkrijgen voor € 2,50 per stuk.

Openingstijden van het Heemhuis, Kerkstraat 4, 2387 Baarle-Hertog:

- Elke woensdagavond van 19.30 tot 21.30 uur
- Elke eerste zondag van de maand van 10.30 tot 13.30 uur

Contact:

Voorzitter Ad Jacobs, Willem Alexanderstraat 56, 5111 AC Baarle-Nassau (013 5078258)

Vice-voorzitter Antoon van Tuijl, Oranjelaan 24, 5111 XK Baarle-Nassau (013-5078631)
Secretaris André Moors, Hertogenstraat 14, 5111 AR Baarle-Nassau (013 5079556)

Internet:
www.amaliavansolms.org

E-mail:
info@amaliavansolms.org

Bankrelaties:

- Rabobank
De Zuidelijke Baronie
rekening 10.38.94.969
- KBC Baarle-Hertog
rekening 733-3023880-32

Inhoud

124 Voorwoord

126 Aon de praot mee.....
Pastoor Janus van Haperen (38)
Ik heb nooit aan un collega gevraagd, wa gif de gij nou veur die zonde?

142 Uit Baarle verdwenen beroepen, ambachten en bedrijven (5)

Zuivelfabriek de Hoop
Over een voorzichtige start in 1904, hard werkende directeuren en medewerkers, melkcursussen, grensperikelen, ruzie met Belgische boeren, melkrijders, enz.

157 Oude gebruiksvoorwerpen (2)
Marcel, Tiest en Gust doen het weer uit de doeken

158 Komkommerkruid (11)

160 Nieuwe leden

161 In Memoriam

162 Activiteitenkalender

Redactie

André Moors

Piet van der Flaes

Antoon van Tuijl

Herman Janssen

Jaargang 24, nr. 3. September 2009

van wirs

Driemaandelijks tijdschrift van heemkundekring 'Amalia van Solms', Baarle-Hertog-Nassau

kaante

166 Archeologie in Zondereigen (9)

Zondereigen is en blijft, ook op archeologisch gebied, een bijzonder dorpje

177 Arme Amalia (65)

178 Herinneringen aan Sus Kabbel

181 Merkwaardigheden (58)

184 Schoolleed en vrijetijdsvreugde

186 Zomaar een brief aan mijn broer

191 En toen kwam er een varkentje met...

163 Heemreis naar Ieper
Op 11 november a.s. gaan we met de bus naar Ieper waar we stil staan bij de wapenstilstandsdag van die verschrikkelijke Grote Oorlog 1914-1918

171 Een glasraam voor pater Ladislav Segers (2)

De heemkundige werkgroep Zondereigen levert weer voortreffelijk werk: een gebrandschilderd glasraam voor pater Ladislav Segers

Voorwoord

De afgelopen maanden hebben in het teken gestaan van onze zomeractiviteiten, veelal buitenactiviteiten. Zoals gebruikelijk in de zomer-en vakantieperiode staan de activiteiten dan op een lager pitje. Toch was er meer dan genoeg te doen voor onze leden. Zo organiseerden wij de vroege vogeltocht naar landgoed "De Schrieken." In dit prachtige park met omringende vijvers, lanen en bossen vond deze vroege wandeling plaats. De deelnemers hebben niet alleen genoten van de pracht en de stilte van dit landgoed, maar ook van de rijke variatie aan vogels die te zien en te horen waren. Ik noem er maar enkele zoals de zwartkop, het roodborstje, de zwarte mees. Het was meer dan de moeite waard om voor zoveel moois op zondagmorgen erg vroeg uit de veren te komen.

Een vast gegeven in ons jaarprogramma is onze heemreis. Dit jaar trokken wij met een volle bus naar

het Historisch Openluchtmuseum in Eindhoven. Het museum bestaat uit een reconstructie van het dorpje "Eversham" uit de ijzertijd, een hoeve van rond het jaar 1000 en het middeleeuwse stadje "Endehoven."

Hier kregen wij een deskundige rondleiding, verschillende demonstraties zoals graan malen, vuur slaan en tin bewerken. Na de lunch togen wij naar de heemtuin "Frater Simon Deltour." In deze heemtuin leidden fraaie wandelpaden ons langs graslanden, wilgenstruwelen en een prachtig gelegen meander waar we op een kikkerconcert getraakteerd werden. Het is een prachtig stukje Brabant, midden in Eindhoven. We konden er in alle rust wandelen en genieten van de geweldige natuur. De geslaagde heemdag werd afgesloten met een kort bezoek aan het historische centrum van Oirschot.

Ook onze lokale heemdag was volgeboekt. Zo zie je maar dat er voor

onze vaste activiteiten voldoende belangstelling is van onze leden. Natuurlijk staat er meer op onze agenda dan bovengenoemde activiteiten. Op 25 juli hebben wij meegedaan aan de tweede Midzomernachtfair. Onze deelname bestond uit een open heemhuis met vooral aandacht voor de herinrichting van de benedenzaal. In deze zaal wordt ons archief ondergebracht. De inrichting is zo goed als klaar. Nu de verhuis nog. De belangstelling was niet zo massaal als vorig jaar maar de mensen die kwamen hadden belangstelling voor de historie van Baarle. Natuurlijk werft Amalia op zo'n moment nieuwe leden en wij zijn op deze avond de kaap van 1200 leden gepasseerd. Wij zullen hieraan op de eerste zondag van september aandacht schenken.

De gemeenteraad van Baarle-Nassau is op donderdag 16 juli akkoord gegaan met het ontwerp bestemmingsplan buitengebied 2008. Er is door de gemeente

Brooddeeg kneden bij het open vuur tijdens onze heemreis in Eindhoven

jaren aan dit plan gewerkt. Ook Amalia heeft veel tijd en energie gestoken in de beoordeling van dit plan. Onze gebiedskenners hebben kritisch naar het rapport gekeken en hun zienswijze op papier gezet. Deze zijn behandeld en goedgekeurd in onze bestuursvergadering en daarna naar de gemeente Baarle-Nassau gestuurd. Hierna hebben wij nog een gesprek gehad met de betreffende wethouder en ambtenaar. Daarna was het woord aan de gemeenteraad en deze heeft het met een aantal wijzigingen uiteindelijk goedgekeurd.

In het verleden zou een heemkundekring nauwelijks aandacht besteed hebben aan zo'n bestemmingsplan. Archiefonderzoek was toen een van de belangrijkste pijlers van het heemkundige gebeuren. Daar zijn wij nu alleen maar blij mee want een goede historische basis biedt ons de handvatten om een gedegen onderzoek te verrichten. Heem-

kunde op de dag van vandaag is veel breder van opzet dan alleen maar historisch onderzoek doen en dit verzamelen in een periodiek of boek. Heemkunde heeft nu eenmaal te maken met ons verleden, met ons heden en ook nadrukkelijk met de toekomst. Wij vinden in ons heem onze identiteit terug. Niet alleen stukjes van onze voorouders maar ook dingen die nog betekenis kunnen hebben voor onze kinderen en kleinkinderen. Daarom is het van belang dat vele vrijwilligers binnen onze vereniging bezig zijn met zaken zoals het bestemmingsplan buitengebied, met archeologie, met lokale geschiedenis, met genealogie, met naamkunde, met monumentenzorg en nog vele andere zaken. Via ons periodiek "Van Wirskaante," onze nieuwsbrieven en natuurlijk onze website informeren wij u over ontwikkelingen binnen ons heem. Wilt u daar overigens aan meewerken dan bent u welkom bij een van onze werkgroepen. Voor

informatie kunt u hiervoor terecht bij onze werkgroepcoördinator Jan Willekens.

Op de eerste zondag van september wordt onze drieëntwintigste heemkalender gepresenteerd. De werkgroep "Heemkalender" koos voor 2010 als thema: 'Elke straat heeft iets bijzonders.' Kort na de presentatie zullen wij met de huisaan-huis verkoop beginnen. Wil je hieraan meewerken door een paar straten in je eigen buurt te doen, meld je dan aan als verkoper. Wij kunnen best nog wat hulp gebruiken. De opbrengst van de verkoop van deze heemkalender is een welkome aanvulling voor onze begroting. Mede daardoor kunnen wij u jaarlijks enkele activiteiten gratis of tegen vriendenprijzen aanbieden. Wij hopen deze "traditie" ook volgend jaar voort te kunnen zetten. Verkopers en kopers, namens Amalia allemaal hartelijk bedankt.

Ad Jacobs, uw voorzitter

"Ik heb nooit aan un collega gevraagd, wa gif de gij nou veur die zonde?"

Aon de praot mee..... pastoor Janus van Haperen (38)

ANDRÉ MOORS

Wie is pastoor Janus van Haperen

Janus van Haperen werd geboren in Teteringen op 9 oktober 1931. Janus, genoemd naar zijn grootvader, wordt dus binnenkort 78 jaar. Janus was nog maar een kleuter van 5 jaar en hij wist het al zeker: ik wil later pastoor worden. En zijn grote wens is, zo blijkt, ook uitgekomen. In Dongen zat Janus op het Klein Seminarie. Het Groot Seminarie volgde hij in Hoeven. Na zijn priesterwijding in 1956 werd Janus achtereenvolgens kapelaan in Nieuw Vossemeer, Dinteloord, Alphen, Ulvenhout en Chaam. Vooral aan de samenwerking met pastoor Binck in Alphen bewaart Janus heel fijne herinneringen. Na als kapelaan actief te zijn geweest in Chaam, werd Janus in 1977

Pastoor Janus van Haperen

pastoor in Ulicoten. Hij bleef dat tot 1995. Toen Janus in dat jaar met pensioen ging, ging hij wonen in Baarle-Nassau in een van de woningen aan het Sint Janshof. Daar woont hij nog steeds. Hoe-

wel, maar hierover later meer. De vader van pastoor van Haperen was Cornelius van Haperen. Hij werd geboren in Teteringen op 22 juni 1899 en overleed aldaar op 18 juli 1984. De moeder van Janus heette Cornelia Adriana Boomaerts. Zij werd geboren in Elten Leur op 31 juli 1902 en overleed op 14 februari 1986 in Teteringen.

In het boerengezin waarin Janus opgroeide, waren vier kinderen. Janus is de oudste. Daarna volgen twee broers, Jan, één jaar jonger en Henk, vier jaar jonger. Jan is helaas al overleden. Henk woont in Terheijden en heeft daar een boerderij. Zus Jo completeert het gezin. Zij woont al geruime tijd in Kruisland. Haar man, vroeger ook boer, is inmiddels gepensioneerd.

In onze regio werkte Janus als kapelaan in Alphen, Ulvenhout en Chaam. In Ulicoten was hij pastoor. Op de vier foto's de parochiekerken in die plaatsen

Op deze foto uit ± 1920 is de ouderlijke boerderij uit 1612 te zien waar Janus in 1931 werd geboren.

Jeugherinneringen

Niet zonder trots meldt Janus dat hij als enige van de vier kinderen in de ouderlijke boerderij werd geboren.

Janus: "De boerderij uit oorspronkelijk 1612, zag er heel mooi uit. Kijk maar eens op de foto uit 1920 waarop mun vader, zyn broer, zyn moeder en zyn vier zussen staan afgebeeld. Mijn vader had een gemengd bedrijf. Had koeien en varkens en teelde maïs, graan, peeën en zo iets. We hadden één pèrd. Unne tractor was er nie. Mijn vader zette het boerenbedrijf van mijn opa voort. Ik heb opa nooit gekend. Het was bij ons thuis een gezellig gezin. Maar wij als kinderen moesten al wel heel vroeg mee werken. Op de lagere school al. Als ik om vier uur thuis kwam van school, dee ik meteen de schoolkieren uit en de overall aon. We deeën ook de koeien melken.

En in de oogsttijd moesten wij het graan mee opbinden tot schoven. Maar eerlijk gezegd, ik hai nie veul zin om mee te werken. Ten eerste, ik was unne goeie student. Had veul zin in leren en wilde toen al priester worden. Op de lagere school was ik goed bevriend mee mun broer en mee unne zoon van unne boer die een paor boerderijen verder woonde. Hij zat nog un

bietje in de familie. Mee jongens van ut Hoeveneind, zoon den andere kaant van Teteringen, ben ik ook bevriend gewiest. Uitgaan als jonge gast heb ik nooit gekend."

Janus kan zich zyn wens om later priester te worden nog heel goed herinneren. "Mee mun vijf jaar ging ik mee mun moeder dun eerste keer mee Kerstmis naor de

Janus (l) en zyn broer Jan (r) op de kleuterschool. Jan is inmiddels overleden

In dit schoolgebouw in Dongen met de naam "Laat de kinderen tot mij komen" zat Janus op het Klein Seminarie

De slaapzaal in Dongen

kerk naar de nachtmis. Ik kwam in de kerk en er was een zee van licht aon. De priester had twee assistenten, kapelaans. Het koor zong prachtige kerstliedjes. Da vond ik zó schoon! Da maakte zo'n indruk op mij, dat ik docht, ik wil laoter pastoor worden. Ik vertelde het meteen tegen mun moeder mar daor zee ze nie veul op. Ze zee wel, da is nog zó lang weg jongen. Mar ze hee mij wel op het einde van de lagere school gesteund. Ik mocht nie meteen misdienaar worden van thuis, want ik moest meehelpen op de boerderij. Toen op een gegeven moment mun twee jongere broers misdienaar werden, heb ik aon ons vaoder gevraogen of ik da ook mocht, want zee ik, ik wil toch pastoor worden! Nou, ik mocht da. Ik ben dan ook mar één of twee jaor misdienaar gewiest. Ik vond da héél leuk. Ik zal oe zeggen, ik werd onderricht door un zuster. Die had mij één week begeleid en toen mos ik zelfstandig misdienaar zijn en moest ik unne jonge gast het ook leren. Ik vond het misdienaar zijn un héél mooie tijd. Tegen de pastoor heb ik toen verteld dat ik laoter ook pastoor wilde worden. Hij zee toen, bid dan maar goed jongen, dan komt ut wel goed! Bij mijn vaoder heb ik er voor moeten vechten om pastoor te mogen worden. Die wilde da nie. Ik was dun oudste en ik mos werken op de boerderij, mar daor gaf ik helemaal niks om. Ik heb net zo lang genauid tot ik op de lagere school bijlessen mocht nemen! Mar op ut lest zee onze pa, nou veurruit, goi dan mar naor ut seminarie, mar ge zult wel veur Kerstmis thuis zijn! Hij heet er zun eigen wel in vergist! Mar ik moet zeggen, laoter heet ie er wel un eer in gezien dat ik voor priester ging studeren. Ons moeder

Alle Klein Seminarieerlingen en docenten in Dongen op 21 januari 1947. Janus 2e rij, eerste links

hee mij vanaf ut begin gestimuleerd om priester te worden.”

De studententijd

Janus: “Toen ik in 1944 naor IJpelaar wilde, daar was ut Klein Semenarie, was da gebouw door de Duitsers bezet. Tot overmaat van ramp brandde het gebouw ook nog af. Daarom heb ik toen het eerste jaor mee alle andere studenten overal gezeten. In Bergen op Zoom, in Roosendaal, Breda, in Dongen. Het eerste studiejaar was ik nog thuis en ging van daar uit naar school. In Breda kreeg ik het eerste jaor onder andere les in de kelder van het Ignatiusziekenhuis. Er zaten allemaol priesterstudenten uit Breda en omgeving. Toen de IJpelaar weer werd opgebouwd, zaten we bij de nonnekes in Dongen. We kregen er les van leraren,

dezelfde als in Breda. Mijn studie voor priester was best wel zwaar. Eigenlijk wel. Ik weet wel dat ik het in het derde of vierde jaor Klein Seminarie in Dongen heel moeilijk heb gehad. Ik had volop twijfels en de studie ging nie goed. Die twijfels zijn wel overgegaon. Hoe, da weet ik nie meer.

Langs de ene kant was ut best wel streng in Dongen. Langs den aandere kant was ut un bietje un vrijgevochten geval. Wij zaten in een gedeelte van ut meisjesinternaat. Voor die meisjes werden we beschermd. Ja, ja, ja! Als we gingen douchen, wieren we over de speelplaots geleid. Maar we moesten dan helemaal langs de kaant van ut schoolplein blijven. We mochten nie mee de meskes in contact komen. Die moesten zich aon de aandere kaant van ut plein

Op deze foto is Janus, ongeveer 20 jaar oud, voor het eerst als priester gekleed (kleine wijding)

opstellen. Eigenlijk vonden wij da mar heel gewoon. Maar er zijn wel wel een paor studenten 'gesneu-

Janus bereidt het afscheid voor van zijn medestudenten van het 6e leerjaar in Hoeven

veld'. Die zochten contact mee die meskes, en moesten toen van de school af.

Als wij in bad moesten, dan was da dezelfde badcel als waar die meisjes in gingen. Wij gingen op een vaste middag onder de douche. Ik geloof dat da één keer per week gebeurde. Ieder had un badcelleke mee un douche. Er was dan volop toezicht. De priester die toezicht had, keek wel eens achter de deur van het badcelleke of alles wel netjes ging. Slapen deeën we in Dongen in un ander gebouw. We noemde da 'ginderwijk'. We sliepen daor op un zaol mee aparte kamertjes. Chambretjes zo gezee. Die waren afgeschermd mee schotjes. Om een uur of negen moesten we naor bed. Daor was ook altij unne priester die surveilleerde. Ge mocht dan nie meer praoten. Ze hebben mij unne keer gesnapt. Ik hai unne aalerkoek over ut wandje naor de buurman ge gooid. Ik kreeg toen

flink op mun donder.

In onze studietijd gingen we drie keer per jaar naar huis op vakantie. Met Kerstmis, Pasen en in de zomer. Ik bezocht dan heel dikwijls mijn ooms en tantes. Ik moest da van ons thuis. Achteraf begreep ik wel waarom. Die stopten mij altij wa toe en zo steunden ze mijn vader en moeder financieel voor mijn studie. Mijn ouders waren namelijk niet rijk."

Twijfels

"Toen ik al een paar jaar op het Klein Seminarie zat, werd mijn keuze om priester te worden op een gegeven moment wel een strijd. Ik vroeg mij af: kan ik da wel aon om nie te trouwen? Gin vriendin te hebben? Die periode was best wel un strijd. Op die leeftijd, dan is unne jongen gericht op ut meisje. Da sluit je dus al af. Ge had wel eens aparte dromen. Ge droomde dan van un meisje.

Natuurlijk hadde wel eens seksuele gevoelens. Maar daor kon je niks mee en daor deed je niks mee. Ik probeerde da wel uit munne kop te zetten. Ge vond wel eens un meske leuk. Mar daor ging de nie op in. Begrijp te? Van jongs af aan heb ik geweten da ik nie zou trouwen. Da zat er gewoon ingebakken. Unne priester, die trouwt nie.

De strijd die ik net noemde heb ik nie verloren. Vanaf toen ik priester werd, heb ik die twijfels nooit meer gehad. Ik heb unne tijd meegeemaakt da veel priesters uittraden hèn. Da gevoel heb ik noóit gehad. Ik vond het wel jammer dat die er mee stopten. Ik docht dan, hoe kan da nou toch. As ge priester wilt worden, dan heb je er dat toch voor over."

Vol overtuiging geeft pastoor van Haperen antwoord op mijn vraag: Als u nou weer jong zou zijn, zou u dan weer kiezen voor het priesterschap, inclusief de beperkingen dat je niet kunt samenwonen of trouwen met een vrouw?

Janus: "Geen twijfel mogelijk! Pas op, niet dat ik een vijand ben van een meisje of vrouw. Die vind ik best leuk. In de tijd dat ik kapelaan was heb ik veel opgetrokken met die leidsters van jeugdgroepen, van de kabouters en de gidsen. Da was allemaol kapelaanswerk. Ik ben er mee op kamp en vakantie gegaon. Dat vond ik héél leuk. Maar ik heb noóit behoefte gehad om daor aon toe te geven. Ik ben wel unne keer un bietje verleid door un vrouw. Mar toen was ik op mun hoede. Ik heb toen gezegd dat ik daor nie van gediend was. Trouwens, op iedere pastorie was er un vrouw, de pastoorsmeid. Daor was je niet zo intiem mee, want dat was de meid van de pastoor!"

Janus wordt samen met 8 anderen op 26 mei 1956 door bisschop Baeten tot priester gewijd

Priesterwijding en eerste H. Mis

"Wij waren met negen studenten die tot priester werden gewijd. De kerk zat bomvol. Ook met heel veel familie. En wa waren mijn ouders trots! Ik ben gewijd door bisschop Baeten. Zo'n priesterwijding is

geweldig. Doet heel veel met je. Dan ben je in de zevende hemel. Een week laoter mocht je naor je eigen parochie thuis in Teteringen om daar de eerste Heilige Mis op te dragen. Een hele stoet van mis-

Op het einde van het Groot Seminarie in Hoeven wordt Janus in 1956 tot priester gewijd. Janus:

Janus samen met zijn ouders op weg naar de kerk van Teteringen voor de eerste H. Mis

Ook heel veel bruidjes lopen in de optocht mee

schien wel honderd bruidjes, mijn familie, heel de buurt, de harmonie, ruiters te paard en de pastoor met de twee kapelaans met een Romeinse mantel aan, begeleidden mij naar de kerk. De kerk zat stampvol. Ik was de eerste priester van Teteringen die na de oorlog priester gewijd was. Na afloop van de Mis was er een receptie. Het was een fantastische dag."

Janus wordt kapelaan

Na de festiviteiten krijgt Janus van het bisdom de opdracht om kapelaan te worden in Nieuw Vossemeer. Janus: "Ik ben daar un jaor gewiest omda de pastoor daor eigenlijk ginne kapelaan kos gebruiken. De parochie was er eigenlijk te klein voor. Toen ben ik verhuisd naar Dinteloord. Dieën pastoor kreeg mij als kapelaan omdat ie eigenlijk oud en wa ziekelijk was. Alles bij mekoar ben ik er drie jaor gewiest. Toen ben ik

Janus reikt tijdens de eerste H. Mis de H. Communie uit aan broer Henk en zus Jo

Pastoor Binck van Alphen, volgens Janus zijn grote vriend

kwamen, unne aai over dur bolleke te geven, maar de meskes raakte ie nie aon. Laoter trouwde hij die meskes en ging dan ook naor de receptie. Maar dan gaf ie de bruidgom un hand en ook de vaoder, maar de bruid en de moeder nie. Hij is kennelijk vanaf zijn kind zijn van de meskes afgehouden, en da is zo gebleven. Ik kos mee Binck heel goed opschieten. Ik was zo gezeze zunne zoon. Ik kos er mee lezen en schrijven. Hij liet mij werken zoveel as ik maar wilde. De pastoor was heel actief op het gebied van heemkunde en daor moest je natuurlijk belangstelling voor tonen hè. Hij was gezien in Alphen.

in 1960 naor Alphen gegaon. Bij pastoor Binck. Dat is mijne grote vriend geworden. Pastoor Binck was un bietje unne aparte. Hij was thuis de enigste zoon mee alleen mar zusjes. Hij is opgevoed door zijn tantes, waarom da weet ik nie. Hij had de eigenaardigheid om de jongeskes die langs de pastorie

In 1964 ben ik van Alphen naar Ulvenhout verplaatst. In Ulvenhout ben ik vijf jaor gewiest maar daor ben ik ziek geworden. Overspannen. Waarom? Eigenlijk was da een fout in mun hersens. Had niks te maoken mee twijfels aon mijn priesterschap. Ge ging over oe toeren door het veule werk. Stress

zo gezeze. Daardoor heb ik er een tijd uitgelegen. Ik woonde toen een paor maonden bij mijn zus. Toen ben ik van Ulvenhout naor Chaam gegaon. Van Chaam uit ben ik uiteindelijk pastoor geworden in Ulicoten. Ik ben da daor achttien jaor gewiest. In 1995 ben ik met pensioen gegaon. Gedurende de overspannenheid waar ik het straks over had, waren er periodes dat ik niks kon. Kreeg medicijnen. Dan voelde ik mij wel eens eenzaam. Een heel vervelend gevoel was da. Ben van die ziekte afgeraokt einde periode Chaam, begin periode Ulicoten."

Verschil tussen pastoor en kapelaan

Ik vraag Janus wat het meest opvallende verschil is tussen het uitoefenen van het ambt van kapelaan en pastoor. "As kapelaan ben je er veur alles en nog wa. Ge trekt op mee de kabouters, gidsen en de welpen. Ge waart daor aal-moezenier van. Van un voetbalclub

Kapelaan van Haperen oogt erg ontspannen tijdens het gidsenkamp in 1967 met meisjes uit Ulvenhout

was je de geestelijk adviseur. Zo trok ik als geestelijk adviseur op mee jongens van de voetbalclub in Ulvenhout en in Alphen. Het huisbezoek, trouwmissen en uitvaarten deed eigenlijk de pastoor.

Toen ik pastoor in Ulicoten was, ging ik ook op huisbezoek. Maar daar was ik unne hele moeilijke in. Was traag, maar deed ut ontzettend graag. Kwam nie bij iedereen elk jaor langs omdat ik het mee andere dingen te druk had. Of ik bleef te lang hangen bij mensen bij wie ik huisbezoek deed en dan deed ik er te weinig op een week en dus op un jaor."

Als Janus in Ulicoten op huisbezoek ging, bepaalden de mensen het gespreksonderwerp. "Ik heb mensen nooit aangespoord om te zorgen dat er kinderen geboren werden. Da vond ik niet passen. Da was iets waar ik volgens mij, niks mee te maaken hai. Ik was wel belangstellend veur ut gezin. Als mensen dan uit zich zelf vertelden over hun kinderwens, dan vond ik dat iets bijzonders, dat ik da mocht weten."

Tijdens zijn vakantie in juli 1971 geniet de kapelaan van zijn sigaar

24 juli 1970: Janus geniet in België van zijn trapstje samen met alle Chaamse jeugdleiders en leidsters

Volgens Janus is er wel een verschil tussen bijvoorbeeld de parochianen van Alphen en van Ulicoten. "In Alphen waren de mensen iets opener. Misschien kwam da wel omdat ik daar de kapelaan was en nie, zoals in Ulicoten, de pastoor. Als je kapelaan bent heb je toch een iets andere verhouding mee de mensen. Leuk is dat als ik hier in Baol mensen uit Alphen zie, die altijd naar mij toekomen. En het is toch meer dan dertig jaar geleden dat ik daar werkte. Dat ze in Ulicoten iets minder open waren komt denk ik ook omdat ik in de Ulicotense tijd ziek ben gewiest. Was af en toe wat overspannen en kreeg daarveur medicijnen. En dan ben je zelf toch wel wa geremder. Een factor was ook dat ik in de Ulicotense tijd godsdiensteraer was op huishoudscholen in Alphen, Gilze en Rucphen en later in Hoogerheide. Ook daarom

was ik minder beschikbaar voor de parochie. Hai het druk met lesgeven. Ik herinner me nog dat ik negenentwintig uur per week les gaf. Daarom kreeg ik in Ulicoten hulp van de pastores uit Baol en Alphen. Met de collega's uit de buurt kwam je un paor keer per jaor samen. Je organiseerde dan soms een dineetje. Je was elkaars vrienden.

Maar let op, ook in Ulicoten heb ik het altijd goed naar de zin gehad. Zat daar in die grote, mooie pastorie. Die was helemaal voor mij! Want ik hai er ginne kapelaan en ook gin huishoudster. Ik hai er un vrijgezelle dame, ondertussen in de tachtig. Die kwam 's morgens tegen zeven uur naar de pastorie en daar bleef ze dan tot 's avonds zeven uur. Koster in Ulicoten was Piet van den Broek. Op een gegeven moment is de samenwerking met hum wat gestroefd geraakt. In

Voetbalclub Viola is in mei 1962 kampioen. Kapelaan van Haperen is er bij als geestelijk adviseur (bovenste rij, midden)

augustus mee de Bernardusfeesten moest hij tegen die tijd kaarsen en hosties bestellen. Op unne keer had hij dat niet gedaan, terwijl da wel was afgesproken. Daor ben ik toen kwaad over geworden en toen was de liefde over. Wa later is hij gestopt als koster. In 1995 heb ik afscheid genomen als pastoor in Ulicoten. Daarna ben ik er niet dikwijls meer gewiest. Als je in een bepaalde parochie hebt gewerkt, sluit je dat af. Dat neemt niet weg dat ik het fijn vind als ik nog Ulicotense mensen ontmoet."

Roeping

Janus zegt er van overtuigd te zijn dat een roeping hem heeft gebracht tot het priesterschap. Maar wat is dan toch een roeping? Janus: "Je hebt dan van binnen constant het gevoel en het besef van, ik wil priester worden. Het

Kapelaan van Haperen wordt tijdens het carnaval in 1964 in Alphen door Prins Kees van Gorp benoemd tot 'erebroeier van de struivenbakkers'

mooie aon het priesterschap is dat je er bent voor andere mensen. Altijd. Altijd goed kunnen werken voor mensen. Vooral in Alphen hè, daar heb je het weer. Daor had ik het gevoel dat ze wa aon me hadden."

Biechten

Biechten wordt tegenwoordig nog nauwelijks gedaan. Pastoor van Haperen heeft wat dat betreft andere tijden meegemaakt. "Biechten is toch wel iets heel bijzonders. Ten eerste heb je un heel strenge geheimhouding. Buitende biechtstoel mag je er met niemand over praoten. Je praotte er nooit over, maar dan ook nooit. Ook niet mee je collega's. Ik heb nooit aon un collega gevraagd: wa gifde gij nou veur die zonde? In contacten met collega's kwam biechten nooit aon de orde. Je liet niks merken. Ook niet aon degene die bij je gebiecht had en die je

laoter tegenkwam. Er aon denken, aon mij heb jij dit of dat gebiecht, was er niet bij. Da is niks moeilijk. Als ik namelijk uit de biechtstoel stapte, hai ik ut idee dat de biecht uit mun geheugen was geschrapt. Als jonge schoolkinderen bij mij kwamen biechten, heb ik dat nooit beschouwd als iets bijzonders. Kinderkwaod is gin kwaod. Da gold eigenlijk ook voor veul oudere mensen."

Ik vraag de pastoor hoe het zit met de vergiffenis als er bijvoorbeeld iemand bij hem zou komen biechten dat hij iets zou gehad hebben met een andere vrouw. Volgens Janus krijg je dan altijd vergiffenis. Ik vraag hem of dat dan toch ook weer niet erg gemakkelijk is. "Het feit dat je de moed hebt om dat tegen mij te vertellen, want ik ben toch ook een mens van vlees en bloed, daar heb ik als priester respect voor. Door het te vertellen tegen mij, erken je dat je fout bent geweest en wil je van die fout af."

Altijd eens met de paus?

Janus: "Nee, nee, bijvoorbeeld da vasthouden aon ut gegeven dat een priester niet mag trouwen. Da zal wel zo moeten zijn. Maar daor konden ze toch wel eens wa flexibeler in zijn. Vanwege dat haisstarrig vasthouden aon ut celibaat komt ut voor dat priesters een scheve schaats rijden. Da vind ik altijd erg als ik dat hoor. Met priesters onder elkaor praat je wel eens over het celibaat en da de paus en de bisschoppen daor ruimer in zouden moeten denken. Daor blijft het dan bij. Want invloed heb je als pastoor niet. Het is een wens die toch niet vervuld wordt. Want wat is het toch erg wat er vooral in Amerika gebeurt. Ik bedoel da kindermisbruik. Héél erg. Aon kinderen zitten, vind ik heel dramatisch. Veur die kinderen is ut verschrikkelijk. Ze zijn hun leven lang getekend. Ik denk wat er op dit terrein gebeurt toch ook

Janus arriveert vanuit Chaam per koets in Ulicoten op 23 juli 1977, de dag waarop hij pastoor wordt in Ulicoten

Receptie op 23 juli 1977. Albert Jansen en zijn vrouw schrikken zo te zien van de lengte van de rij wachtenden voor de receptie van pastoor van Haperen

te maaken heeft mee de houding van de Kerk ten opzichte van ut celibaat. De gehele Kerk wordt wel afgerekend op de misdragingen van un aantal priesters en dat is niet eerlijk."

Ik leg aan Janus de vraag voor of

hij zich een conservatieve of een progressieve pastoor vindt. "Ik durf het bijna niet te zeggen, maar ik deel me in bij ut progressieve blok." Als ik hem vertel dat ik dat gezien zijn uitspraken over de kerk en de samenleving ook vindt, doet

dat hem zichtbaar goed.

Terugloop kerkbezoek

Janus is er van overtuigd dat het kerkbezoek zo dramatisch is teruggelopen omdat het de mensen

Janus krijgt op 31 mei 1981 van Ulicotense kinderen bloemen i.v.m. de viering van zijn 25-jarig priesterschap. Janus zit tussen zijn ouders

Pastoor van Haperen (1e rij, 5e van links) is aanwezig bij de viering van het 60-jarig bestaan van de KVO in Ulicoten op 13 november 1988

allemaal zo weinig zegt. "Dat ligt zowel aan de mensen als aan de Kerk. Mij zegt het wel iets. Ik heb nou unne tijd gehad dat ik vanwege die parkinson op zondag mis kon doen. Maar dan ging ik wel naar de kerk om un eucharistieviering mee te maken. En dan denk ik, waarom doen zo veel mensen da niet meer? Het is een verhaal van twee kanten. Ook de Kerk zou zich moeten afvragen, hoe komt het toch? Helaas worden steeds meer kerken gesloten en voor andere doeleinden gebruikt. Maar as ge de geschiedenis nagaat van 2000 jaar katholicisme, dan hebben we verschillende ups en downs gehad. Dus ik denk dat er weer ooit een tijd komt dat ut kerkbezoek weer opleeft. Misschien in un tijd dat mensen het moeilijk hebben. Helaas komen er ook steeds minder priesters. Het is maar goed dat er zoveel vrijwilligers zijn die in de kerk prachtig

werk verrichten. Heel veel jeugd komt er niet meer in de kerk. Daarom geniet ik van de jongeren die in jongerenkoren zingen. Vooral die van Ulicoten zingen heel goed."

Hemel en hel

Ik leg de pastoor de vraag voor waarom ik moet geloven dat er een

hemel en een hel is. Er is immers nog nooit iemand teruggekeerd op aarde die er over heeft verteld. Janus: "Zijn er nooit terugge komen? Er zijn verschijningen geweest. Maria verscheen onder andere in Lourdes. Wij geloven toch ook dat da gebeurd is? We namen toch aan dat ze in feite bij God was en als vriend van God

Janus krijgt van burgemeester J. Hendriks op 28 oktober 1994 de gouden eremedaille in de Orde van Oranje Nassau opgespeld

dat mijn vader en moeder in de hemel zijn. Of ik die, als ik zelf dood ben, nog zal kennen, weet ik niet. Want kennen is eigen aan ut aardse, aon het lichaam en ziel zijn.

Ik geloof echter niet dat er un hel is. Dat is zo in de Bijbel voorgesteld. Vuur en Ielikerds mee unne stèrt, ik geloof er niks van! Het kwaad is wel in de wereld. Dat is in de mensen. Als iemand in het aardse leven er een geweldige troep van heeft gemaakt, dan weet ik ook niet waar zo iemand na zijn dood blijft."

In Baol wonen

Nadat de pastoor in 1995 afscheid nam van zijn parochie in Ulicoten, verhuisde hij naar Baarle-Nassau. Hij ging wonen in een van de tien kleine woningen in het Sint Janshof nabij het Zorgcentrum.

"Het bevalt me hier heel goed. Maar ze moeten mij niet op die Brede School gaon dauwen! Ik wil daor helemaal niet naar toe. Ik heb daor veul moeite mee. Ik ben er ziek van en meer mensen die hier

hier wel eens aon de mensen verscheen? Dan moet er die hemel toch zijn? De hemel is volgens mij het vertoeven in de nabijheid van God, in Zijn heilige wereld. Niet met un lichaam, maar met

je geest. De geest is iets wat altijd blijft. Dat verdampt niet, blijft bestaan. Iemand die geleefd heeft als kind van God, wordt dan in dat Rijk opgenomen. Hoë, da weet ik niet. Maar ik geloof bijvoorbeeld

Janus hield veel van zijn hond Boris zoals op deze foto uit 1994 is te zien

Pastoor van Haperen in zijn tuin achter de pastorie in Ulicoten. Hij onderhield die samen met koster Jos Oomen

wonen. Mijne buurman Jaon van Loon die negentig is en mevrouw van Gorp die in de negentig is, vinden da ook verschrikkelijk. Jaon hee van de dokter te horen gekregen, daor mag je niet naar toe van mij. Men zegt zolang 'e er niet uit gaat, kunnen ze je huis niet afbreken. Leijakkers wil op deze plaats een nieuwe Croon bouwen mee appartementen. Er

wordt momenteel actie gevoerd. Wij hebben mee de bewoners van de zes huisjes de ouderenadviseur op bezoek gehad. Die doet ook wel het een en ander voor ons. Ik vind da ze bij Leijakkers niet veur begrip veur ons hebben. De manier waarop wij aon de weet zijn gekomen da wij er uit moeten, da is nie mooi gegaon. Da hebben wij van de straat moeten horen. Leijakkers

hee daaraan in onze ogen veel fout gedaan. Ik ben er eigenlijk ziek van en ikke nie alleen."

Hobby's

Tuinieren in zijn bloementuin achter de pastorie in Ulicoten was zijn lust en zijn leven. Biljarten was en is nog altijd een grote hobby van pastoor van Haperen.

"Maar da gaat nie mir goed vanwege de parkinson. Ik speel vier middagen per week bij de bejaardenbond. Als de andere drie waarmee ik biljart van half twee tot vier uur vijftig caramboles hebben gemaakt, dan zit ik aon de twintig. Het contact mee die mannen bij de biljartclub is heel leuk.

Ik ben vroeger veul op vakantie geweest. Naar landen dichtbij en ver weg. In België heb ik heel veul abdijen bezocht. De leste veertien jaar ben ik eigenlijk niet meer op vakantie gewiest. Als ik thuis ben kijk ik graag naor de TV. Vooral sport interesseert me. Maar om half elf lig ik in bed en slaop dan tot half negen. Ik kan goed slapen."

Voor zich zelf zorgen

Janus probeert zoveel mogelijk voor zichzelf te zorgen. Warm eten doet hij in Janshove. "Ik zorg zelf voor brood 's morgens en 's avonds. Mijn huis onderhouden doet Jacqueline van der Kaa. Ze komt één ochtend in de week. De was doe ik zelf. Strijken doet Jacqueline. Als ik bepaalde zorg nodig heb, bijvoorbeeld vanwege een wond die verbonden moet worden, wordt ik altijd heel goed geholpen door verzorgsters van Janshove." Hoe lang de pastoor nog leeft weet hij niet. "Ik hoop wel dat ik niet te oud word. Ik hoef niet dood hoor, maar hoef ook geen negentig of honderd te worden!"

Afscheid

Vast staat dat ik na dit bijzonder geanimeerde gesprek met de pastoor en het bekijken van zijn fotoalbums (een aantal foto's zijn in dit artikel geplaatst), hem nog beter heb leren kennen en waarderen. En ik weet zeker dat dit ook voor alle lezers van Van Wirskaante geldt. Bedankt Janus, dat je met zo'n open vizier aan het interview hebt deelgenomen. Mede namens alle leden van Amalia wensen wij jou het allerbeste en hopen ook dat de parkinson beheersbaar blijft.

Mijnheer pastoor, dat het u goed mogen gaan!

Janus (1e rij 3e van rechts) in 1967 met de bus van Jos van Raak in Lourdes

Uit Baarle verdwenen beroepen, ambachten en bedrijven (5)

ANDRÉ MOORS

In Baarle werden vroeger beroepen of ambachten uitgeoefend die er nu niet meer zijn. Ook kende Baarle fiink wat bedrijvigheid die nu voor een gedeelte is verdwenen. Graag informeer ik u over het wel en wee van zuivelfabriek de Hoop in Baarle. De fabriek was het grootste gedeelte van de vorige eeuw in bedrijf in Baarle. Om precies te zijn op Loveren. De fabriek was daar beeldbepalend. Maar niet

alleen dat. De Hoop was ook van grote importantie voor de Baarlese boeren en de plaatselijke bedrijvigheid. Stoomzuivelfabriek 'De Hoop' ontstond in 1904.

Fusie met o.a. Ulicoten en Chaam

Vele jaren later, in het begin van de jaren zestig, was volgens oud-directeur Frans Oomen het

bestuur van de fabriek in Baarle er van overtuigd dat de boterverkoop als gevolg van grensvoordelen, op enig moment zou wegvallen. Daarom was z.i. actie geboden om de economie van de veehouderij ten dienste te zijn. Uiteindelijk resulteerde deze visie in fusiebesprekingen met Chaam en Ulicoten. De fusie werd in twee fases gerealiseerd: in 1967 met Ulicoten en Chaam en in 1972 met zuivel-

Een unieke foto uit 1904 waarop de zuivelfabriek in aanbouw te zien is. Men bouwde de fabriek uit voorzichtigheid in de vorm van een woonhuis. De drie personen zijn waarschijnlijk kapelaan Rombouts, geflankeerd door twee bestuursleden

fabriek 'Martinus' uit Breda. Het personeel dat werkzaam was in Ulicoten en in Chaam, werd na de fusie tewerkgesteld in Baarle. Het personeelsbestand was daarmee net voldoende om de fabriek in Baarle goed draaiende te houden. Die fusies waren een voorloper van een nog grotere fusie in Brabant en Nederland. In 1978 wordt het gebouw verkocht aan Bruurs Voordeelcentrum, die er een bakkerij in vestigt. De laatste jaren is het gebouw voor een groot gedeelte in gebruik als opslag- en verkoopruimte voor onderdelen van brommers, motoren en scooters. Thans staat het gebouw te koop.

Geschiedenis van de eerste 50 jaar

Ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van de fabriek, schreef 'ie-mand' in een schriftje een 'beknopt overzicht over den loop en werking van de copatieve roomboterfabriek de Hoop in Baarle-Nassau'. De schrijver heeft echter zijn verhaal niet ondertekend. Maar waarschijnlijk is het geschreven door de toenmalige secretaris van het bestuur, de heer Alphons Verhoeven van de Driehuizen. Alphons heeft dat heel mooi gedaan. Het leek mij daarom een goed idee om zijn letterlijke tekst uit het schriftje hieronder weer te geven. Om de originaliteit te bewaren, heb ik zijn schrijfstijl en schrijfwijze niet gecorrigeerd.

'Het was in de maand April in het jaar 1904 dat enkele Boeren 's Zondags na de H. Missen in het cafee de Zwaan bij Antoon Nijsen op Loveren onder het drinken van een glaasje bier of een borreltje begonnen te praten over een boterfabriek. Daar moest een

Beknopt overzicht van den loop en werking van de copatieve roomboterfabriek de Hoop te Baarle-Nassau gedurende haar 50-jarig bestaan bij koninkrijken jubileum 1904 - 1954

Het was in de maand April in het jaar 1904 dat enkele Boeren s Zondags na de H. Missen in het cafee de Zwaan bij Antoon Nijsen op Loveren onder het drinken van een glaasje bier of een borreltje begonnen te praten over een boterfabriek. Daar moest een boterfabriek komen zij waren die ruilhandel moede. Op andere plaatsen in de omgeving waren te toch ook dat kon hier ook wel zoowel als hier in de omgeving naechts Ulicoten Chaam en Alphen en daar ging het goed. Om van het begin af alle boeren mee te krijgen zou wel niet meevallen want er waren hier in Baal twee export slagerijen die de gemeste Kalveren opkochten hier slachten en dan naar Engeland verzonden. Zij zouden wat meer ruchtbaarheid aan hun plannen gaan geven en dan zouden zij zien hoever zij kwamen. Den Heer August Martens die al eenigen tijd met zijn melk naar Alphen reed omdat hier geene Fabriek was sloot zich al spoedig bij de propagande aan. Zij waren eens poolshoogte gaan nemen bij de besturen van de omliggende fabrieken die al enkele

De eerste bladzijde van een schriftje waarin de geschiedenis van de eerste 50 jaar is opgetekend door waarschijnlijk toenmalig secretaris Alphons Verhoeven

boterfabriek komen. Zij waren die ruilhandel moede. Op andere plaatsen in de omgeving waren ze toch ook. dat kon hier ook wel zoowel als hier in de omgeving zoals Ulicoten Chaam en Alphen en daar ging het goed. Om van het begin af alle boeren mee te krijgen zou wel niet meevallen want er waren hier in Baal twee export slagerijen die de gemeste Kalveren opkochten hier slachten en dan naar Engeland verzonden. Zij zouden wat meer ruchtbaarheid aan hun plannen gaan geven en dan zouden zij zien hoever zij kwamen. Den Heer August Martens die al eenigen tijd met zijn melk naar Alphen reed omdat hier geene Fabriek was sloot zich al spoedig bij de propagande aan. Zij waren eens poolshoogte gaan nemen bij de besturen van de omliggende fabrieken

die al enkele jaren werkte hoe de zaken daar liepen en ook die besturen gaven hun gaarne alle inlichtingen over hunnen gang van zaken voor zoover die toen bestonden. Toen gingen er enkele naar den Heer Wackerhouwse toen hoofd der school te Ulicoten om inlichtingen over het oprichten van een Coporatie die had het al meer gedaan en die zich bereid verklaarde hun daarin te helpen. Zij moesten maar een oproep doen tot een vergadering en dan zou hij wel komen en de zaak uit een zetten. Dit is gebeurt er werd een voorlopige vergadering bijeen geroepen voor alle belangstellende bij Antoon Nysen. De spreker zette daar uit een dat door samen werking een grote kracht uit ging en dat ge niet meer afhankelijk waart van de ruil handel maar dat ge met het geld van Uw produkt

Zo moet de fabriek er na een verbouwing in de twintiger jaren uitgezien hebben

geplaatst twee Centrefuges ieder met een Capaciteit van 400 Liter per uur en een tuimel Karn en daarbij ook de nodige Room en melk bakken een groot fornuis om de melk te verwarmen en nog kleinere gebruikte artiekelen. In het begin van September werd het Kant en Klaar opgeleverd en op den 14 September 1904 werd het ingezeegend door den ZE pastoor P. Kei in het bij zijn van den Ew. Heer Kaplaan J. Rombouws en daarna Oficeel geopend en de eerste melk er in verwerkt. Het eerste jaar van de werking was voor het bestuur al niet zoo heel prettig vooral niet wat het melk onderzoek (het contoleren) betrof. Neen dat ging niet vertrouwd de sommigen stonden altijd laag terwijl andere een hooger vetgehalte kreegen. Het kwam zoover dat op de eerste algemene jaarvergadering er twee bestuursleden bedankte nl. Cornelies Aarts en Peetrus Voeten hiervoor kwamen in de plaats Corn. Beenackers en Jac. Kools die de leden wel aan het verstand brachten dat het lage vetgehalte niet aan het bestuur lag maar wel aan hunne eigene koefen. Na

ongeveer anderhalfjaar werken begon het bestuur in te zien dat de handcentrifuges niet te best meer ontroomde om dat die handkracht niet altijd gelijkmatig gedreven werd en daarom werd er besloten om over te gaan tot een stoominrichting. Er werd achter aan de Fabriek een afdak gebouwd waarin een stoomketel en een stoommaciene werd geplaatst een drijfias in de fabriek een snaar centrefuce en verdere benodigheden zoodat men in dat zelfde jaar nl. in 1906 met een Stoomkracht kon gaan werken. Toen ging alles beter de ontrooming was toen goed. Zoo is men verder gegaan tot 1920 toen het leden tal aanmerkelijk was toegenomen en er geen plaatsruimte was voor een grootere stoomketel en zwaardere stoommachiene en voldoende bewaarplaats voor de melk toen is er na Adfies van den Brabandsche zuivelbond en het Ajestectenburauw een bouw achter geplaatst voor het Ketelhuis en Macien Kamer zoodat de Fabriek toen van buiten af bezien een duble verkapping te zien gaf. Daar is slegts 9 jaar in gewerkt. Toen was het ledental van ons dorp als

het ware algemeen geworden en toen begon ook de afname van ondermelk op gang te komen en er bewaarruimte moest zijn om die ondermelk te kunnen bewaren tot die werd afgehaald (vroeger was daar geen bewaarplaats voor nodig want toen kreeg hem ieder lid onmiddellijk mee terug naar de boerderij). Toen is er in 1929 de fabriek gebouwd zooals zij nu is met Ketelhuis Maciene Kamer met koelinrichting room bewaarplaats waar in de room gekoeld kan worden en ook een boterbewaarplaats met Koeling zoo dat men thans met de eisen des tijds mee kan.

Daar de ondermelk bakken verstenen waren is er in 1952 boven de melkontvangst nog een verhoging aan gebouwd waar op een gewelf is aangebracht waarop vijf tanks kunnen geplaatst worden zoowel voor volle melk als voor ondermelk waarin zoo nodig de Koeling kan worden toegepast het geen in de zomermaanden hard nodig is vooral voor de koeling van de ondermelk die moet worden afgevoerd. Zoo hebben wij thans een fabriek dat naar de eisen des tijds is

Op 5 mei 1954 wordt het vijftigjarig bestaan van de fabriek gevierd. Zittend v.l.n.r.: J. v.d. Broek, A. Joosen, A. Verhoeven, P. v.d. Broek, Pastoor Vekemans, Burgemeester de Grauw, Directeur Dirven, A. Jacobs, K. Lauwers, J. Koremans.

ingericht en dat zeerzeker aan de producten die hier gemaak worden ten goede komt. Wij mogen het als een geluk beschouwen dat onze Fabriek met de bevrijding in 1944 ondanks de harde klappen die hier gevallen zijn er nog behoorlijk goed is afgekomen. De ruiten waren wel helemaal stuk en aan den buitenkant wel wat grenaatscherven maar daarbij bleef het. En binnen viel het ook mee ofschoon de Duitsers er enkele dagen in hadden huisgehouden de maciene waren allen nog intact. Ook de karn heeft het goed uit gehouden ofschoon de polen daags na de bevrijding nog 5 Duitsers uithaalden die zich daarin hadden verstoppt. Op vele plaatsen in Brabant was de verwoesting veel erger."

Tot zover de geschiedenis van de boterfabriek van 1904 tot 1954, geciteerd uit het eerdergenoemd

schriftje. In 1954 werd het 50-jarig bestaan van de fabriek gevierd (zie foto's).

In het vervolg van het verhaal heb ik er voor gekozen om het woord 'zuivelfabriek' te gebruiken, daar waar ook gesproken wordt over melkfabriek en boterfabriek.

Willy en Mieke Dirven vertellen over hun vader als directeur

Als Willy Dirven terugdenkt aan zijn vader die vanaf 1917 tot 1960 directeur was van de zuivelfabriek, schiet hem als eerste te binnen dat vader er in Baarle veel baantjes bij kreeg. Willy: "Vader oefende nog al wat secretariaatsfuncties uit. Bijvoorbeeld van de Boerenbond. Vader, geboren in 1895 in Princenhage, begon als directeur toen hij 23 jaar was. Daarvoor was hij assistent op

de zuivelfabriek St. Martinus in Princenhage. Hij werd directeur in Baarle nadat zijn oom Anton Dirven die gemeentesecretaris was van Baarle-Nassau, hem attent maakte op de vacante functie. In het gezin waren vier kinderen: Kitty, geboren in 1926, dan kom ik in 1928, dan Ad in 1931 en dan Miek, geboren in 1933. Ad is helaas al overleden. Wij woonden vroeger in de Nieuwstraat, daar waar nu schildersbedrijf van de Kerkhof zit. Dat huis was van de fabriek." Willy's vader heeft hem dikwijls verteld dat de zuivelfabriek in 1904 begon in twee simpel aaneen gebouwde woonhuizen. "Want zeiden ze toen, als het niet lukt, hebben we toch twee woonhuizen. Iedere dag vertelde pa thuis over de fabriek. Het was zijn lust en zijn leven. Als de melkboeren hun ronde gedaan hadden, kwam hij rond één uur naar huis

Directeur Dirven omstreeks 1940 aan het werk voor de fabriek

om te eten. Pa kon heel goed samenwerken met het bestuur. Hij deed alles in overleg."

Volgens Willy bleef zijn vader de hele tijd dat hij directeur was, vol overgave werken. Later had hij ook

assistenten. Achtereenvolgens Dré van Puijenbroek, Ger Bruinsma, Willy zelf en Frans Oomen, die benoemd was om zijn vader op te volgen. "Ik zelf heb ongeveer drie jaar, vanaf 1951, op de zuivel-fabriek gewerkt. Vader nechtte er

erg aan dat de boeren melkcur-sussen volgden. Hij zat zelf in de examencommissie." Volgens Willy begon in die tijd de botersmokkel te floreren. Op de fabriek werd lang niet genoeg boter gemaakt. "Wij maakten zelf 500 tot 1000 kilo per dag. Die eigen boter vloog de deur uit. Daarom moesten wij boter bijkopen. In Den Bosch was een botermijn waar overschotten aan boter van Brabantse melkerijen naar toe gingen. Daar kochten wij grote hoeveelheden boter in. Aan winkels in Baarle verkochten wij boter in pakjes van een pond of

Onder: een foto van het vaste personeel dat bij het vijftigjarig bestaan in dienst was. Bovenste rij v.l.n.r. Ko Antens, Louis van Gestel, Hein v.d. Brandt, Fons Hendriks, Jaon Moeskops, Kees Bruurs, Jos Staes. Zittend v.l.n.r. Gust Haagen, Chat Staes, Piet van Beek en Willy Dirven.

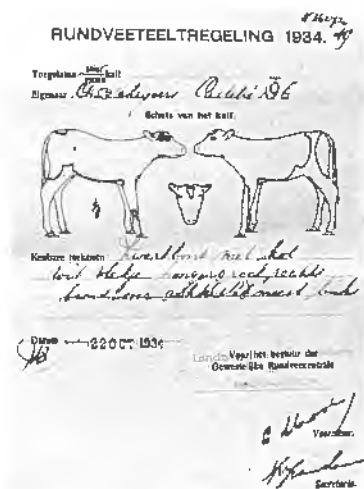
In een grote tent op het St. Annaplein wordt het vijftigjarig bestaan gevierd

een kilo. Die werden verpakt met behulp van een manuele botervormmachine, die al gauw vervangen werd door een volautomatische inpakmachine, om aan de grote vraag naar boter te kunnen voldoen. Het overschot aan boter ging in vaten van vijftig kilo en was via diezelfde botermijn bestemd voor de export. In een doos gingen pakjes boter tot een gewicht van in totaal vijftientwintig kilo. Ik weet zeker, negentig procent van die boter ging via de grenswinkels als smokkelwaar naar België. Onze fabriek zelf heeft nooit gesmokkeld. Hoe dan ook, het was toen, financieel gezien, een goede periode voor de zuivelfabriek. Op het einde van het jaar werd berekend hoeveel winst er gemaakt was. Die werd verdeeld onder de leden. Ze kregen dan een nabetaling."

Volgens Mieke zat haar vader iedere avond thuis te werken voor de fabriek. Mieke: "Hij werkte dan zijn

boeken bij. Hij had echter geen telmachine en deed daarom alles uit zijn hoofd. Donderdagmiddag om de veertien dagen mochten wij als kinderen wel eens bij ons thuis helpen met de afrekening voor de boeren in verband met de geleverde melk. We mochten dan het geld natellen en de papieren zakjes openhouden waarin het geld werd gestopt voor de toen ongeveer 230 leden. Bestuursleden die dat wensten, waren hierbij soms aanwezig. Er werden dan dikke sigaren gerookt onder het genot van een kop koffie." Willy vertelt vervolgens dat zijn vader een oude kist had waarin de zakjes met geld op lidnummer werden opgeborgen. Met de kist, vastgebonden op de bagagedrager van zijn fiets, reed hij dan 's morgens om half zeven naar de fabriek. Kees Bruurs fietste volgens Mieke altijd voor de veiligheid met hem mee. Op de fabriek namen de melkrijders de zakjes mee en leverden die af bij

de boeren. "Toen pappie stopte als directeur, miste hij zijn werk heel erg. Frans Oomen, zijn opvolger, kwam de eerste tijd regelmatig praten over het wel en wee van de fabriek. Daar keek hij altijd heel erg naar uit," aldus Mieke.

Schets van een kalf uit 1934

Deze foto is ongeveer 80 jaar oud. Het is een uitstap van de zuivelbond. Met lichte lange jas is directeur Dirven. Rechts daarnaast met platte pet waarschijnlijk Toon Jacobs van Boschoven. Daarnaast met bolhoed Stan Joosen van de Reuth. 10e van rechts met platte pet en zakhorloge is Adrianus Kuijpers

Jaarverslagen zeggen veel over de bedrijfsvoering

In ons verenigingsarchief bewaren we met zorg administratieve zaken die we geschonken hebben gekregen en die vroeger van de zuivel-fabriek waren. Daaronder jaarverslagen uit de periode 1922-1971. Het is bijzonder interessant om die jaarverslagen door te lezen. Dan wordt duidelijk dat de melkleveringen door de boeren in de loop van de jaren een grote stijging lieten zien. Ik wil u enkele willekeurig gekozen bedrijfsgegevens uit die verslagen niet onthouden.

Volgens het jaarverslag 1922-1923 waren er in dat jaar 144 leden. Zij hielden 704 koeien en leverden 1.986.648 kilo melk. Aan de boeren werd 134.351 gulden uitbetaald (6,7 cent per kilo). Van die melk werd 72.985 kilo boter geproduceerd. De opbrengst daarvan was 146.014 gulden. In 1958 werd al 8.098.194 kilo

melk geleverd. Voor die melk werd uitbetaald 1.539.204 gulden (19 cent per kilo). Aan boter werd geproduceerd 224.806 kilo. Maar ook de melkventers deden hun best. Zij verkochten 131.017 liter melk, 111.550 flessen melk, 10.861 liter karnemelk, 47.558

liter pap, 4.460 liter room, 18.335 flessen yoghurt, 34.610 flessen vla, 10.703 grote flessen koffiemelk, 5.840 kleine flessen koffiemelk en 7.866 flessen babyvoeding. In totaal brachten de melkventers 149.214 gulden in het laatje van de zuivelfabriek. In 1971 tenslotte, werd van de leden niet minder dan 30.292.566 kilo melk ontvangen, waarvoor de boeren zevenendertig cent per kilo gregen.

De voorzijde van een oud jaarverslag

Melkcursussen en kwaliteit van de melk

In veel jaarverslagen valt het een en ander te lezen over de pogingen van het bestuur en directeur om boeren een melkcursus te laten volgen. Dit omdat goed en vooral hygiënisch melken, grote invloed heeft op de kwaliteit van de te verwerken melk. Af en toe lijkt het er echter op dat de directeur en het bestuur moedeloos worden van het

Jeanne Verhoeven (l) en Miet van Tilborg (r) volgen een melkcursus in 1952

gegeven dat een aantal boeren te weinig doordrongen is van het feit dat 'men zich meer moet toeleggen op de kwaliteit van de melk en dat dit bereikt kan worden door het melken te verbeteren. Goed melken is een kunst en dat zal aangeleerd moeten worden. Bovendien, wat zal ons het beter melken niet in den zak steken,' aldus het jaarverslag van 1923-1924. Enkele jaren later: 'Waarom wordt op andere plaatsen zo'n melkcursus steeds met succes gegeven, terwijl hier geen deelnemers of deelnemsters zijn.' In 1930-1931 gaat het al beter: 'Er zijn dertien diploma's uitgereikt. Door sommigen moet ook aandacht besteed worden aan het schoonmaken der bussen, want dit laat bij eenigen veel te wenschen over.' Als de jaren verstrijken zijn er in Baarle heel veel vorderingen gemaakt. Zo staat er in het jaarverslag 1964: 'Dit jaar komen wij met onze kwaliteitsresultaten voor het eerst boven het gemiddelde van het Regionaal Orgaan voor Melkhygiëne Zuid West Nederland uit. Wij zijn beslist op de goede weg.

Wij willen echter erop wijzen, dat de leden die zich niets of weinig aantrekken van kwaliteit, eens een keer tot het besef moeten komen dat zij niet alleen zichzelf schade berokkenen, maar dat zij met hun kwaliteit melk ook de kwaliteit van onze totale dagontvangst en doorlevering kunnen bederven.' In de jaren daarna neemt volgens de jaarverslagen de kwaliteit van de aangevoerde melk steeds sterker toe. Kennelijk is dat een recht-

streeks gevolg van het invoeren van een toeslag- en kortingsregeling.

Frans Oomen en Jef Jansen praten over grensperikelen

Frans Oomen volgt in 1960 Anton Dirven op als directeur. Hij blijft dat tot de fusie in 1972 met zuivelfabriek Martinus uit Breda. Vanaf dan tot 1987 is Frans directielid bij Martinus.

Vervoerder de Beer uit Tilburg haalt de melk in 1954 op en verkoopt die door

Net Staes-Verschueren schilt asperges tussen de melkbussen

Voor hij in dienst trad bij de Hoop, werkte hij bij een zuivel-fabriek waar 500 ton melk werd aangevoerd. "In Baarle was dat maar twintig ton per dag. Nogal een verschil en dat was best wel wennen voor mij. Er werkten in de fabriek in Baol gouden jongens. Ze stonden altijd klaar, op welk tijdstip van de dag er ook een beroep op hen werd gedaan. Er was ook heel weinig verloop onder het personeel. Smokkel was in de beginjaren attractief. In België was een pakje boter 2,50 gulden duurder dan in Nederland. We hadden zowel Hollandse als Belgische afnemers. Dat waren winkels. We hanteerden één prijs, zowel voor de Hollandse als Belgische winkels. Van de Nederlandse overheid mochten wij aan de Belgische winkels maar vijftig kilo per dag leveren. Die regel hebben wij in 1964 doorbroken. Toen hadden ze mij gepakt omdat wij teveel boter aan Belgische winkels zouden verkopen. Ze meenden mij daarom te kunnen beboeten. Op het gemeentehuis van Baarle-Nassau vond ik

echter een overeenkomst uit 1830 waarin stond dat levens- en genotmiddelen binnen de grenzen van Baarle-Nassau/Hertog vrij zijn. Ik ben toen voor geweest bij de Economische rechter in Den Bosch. Die gaf mij gelijk. Vanaf toen mochten ze ons geen beperkingen meer opleggen," aldus Frans. Oud-melkveehouder Jef Jansen vult aan. "Ik leverde melk aan de fabriek in Baol. Ik melkte op Bels. Al gauw heb ik toen un lapke grond gehuurd aan de Grens op vijf meter van België. Op dieë grond, aon de Blokken, heb ik un gebouwke weggezet. Dré van Gool zaat neve mij en hai veul klanten. Ik wou ok wel klanten hebben. Ik begos toen de boter vijf cent goeiekoper te verkopen. Omdat ik iemand mos hebben mee papieren, kwam Fik Joosen helpen in de winkel. Veul Belze klanten kwamen op de fiets. Veural vrouwen die de boter onder dur kleren douwden. Toen kwam er iemand van de melkfabriek un pakske boter kopen. En toen hac ie ut bewijs dat ik iets goeiekoper verkocht als

De gemolken melk ging in 1970 bij Jef Jansen rechtstreeks van de koe in de melkkan

de bureen. Vanaf toen kreeg ik gin boter meer. Ik zeg, ik ben toch lid van de fabriek. Gullie moet mij boter leveren. Enfin, veur de melk die ik in Baol leverde, kreeg ik twintig cent per liter. In Bels kos ik echter dertig cent per liter krijgen. In de winter leverde ik in Baol de melk van die koeien die dan binnen op Hollands stonden. In de zomer

Louis van Gestel meet in 1967 in het laboratorium het vetgehalte

Leon Staes aan het melken onder toezien oog van zijn hond

ging ik mee de melk naar Gierle in Bels, want dan stonden de koeien in un Belze waai. Andere boeren uit Baol wieren kwaad. Ze zeeën, Jef Jansen is lid in Baol en hij levert de melk in Bels. Van de fabriek uit Baol waren ze toen in Gierle gewiest. Toen kreeg ik bericht van Gierle da ze menne melk nie meer aonnamen. Mar na wa touwtrekken mocht ik uiteindelijk in Gierle toch wir melk leveren van de koeien die in de Belze waai stonden." Frans Oomen: "Vreemd gaan werd niet geduld. Je had nu eenmaal een handtekening gezet als bewijs van lidmaatschap van de Hoop."

Ruzie met Belgische boeren

Midden vijftiger jaren maakt de Brabantse Zuivelbond een nota over de verhoudingen tussen Belgische en Nederlandse boeren in Baarle. Aanleiding daarvoor

is de wens van Belgische leden van de zuivelfabriek in Baarle om meer geld van de door hen aan de fabriek geleverde melk te ontvangen dan de Nederlandse leden. Dit omdat ze bij levering in België een hogere prijs kunnen ontvangen. Het mag allemaal niet baten. Veel Belgische boeren trekken zich terug als lid van de melkfabriek in Baarle. In de regionale en landelijke kranten verschijnen artikelen met grote koppen zoals: 'Belgische boeren leveren niet meer aan de fabriek, Belgische boeren voelen zich tekort gedaan, Na de huizenkwestie een melkwestie in Baarle. Melkoorlog uitgebroken in enclavedorp Baarle-Nassau.' Oud-directeur Oomen verzucht: "Het is lange tijd een strijd geweest. Uiteindelijk zeggen zo'n drieënveertig Belgische boeren hun lidmaatschap op. Die hebben toen wel uittegeld moeten betalen."

Oud-melkveehouder Jos Michielsen zag veel veranderen

Jos Michielsen die een melkveehouderij had op de Heikant in Baarle, leverde vele jaren melk van goede kwaliteit aan de zuivelfabriek. Als Jos teruggaat in zijn herinnering, schiet hem als eerste het volgende te binnen. "In het boerenbedrijf is in de voorbije jaren ontzettend veel veranderd. Wij zijn begonnen als handmelker. Boeren en boerinnen volgden melkcursussen en er werden melkwedstrijden georganiseerd. In de jaren vijftig kwamen de eerste melkmachines. De melk ging toen nog wel rechtstreeks in de melkbus. Midden jaren zestig is in Ulicoten de eerste ligboxenstal gekomen. Dan gaat in de zeventiger jaren de melk niet meer in de melkbussen, maar in een tank. Vandaag de dag gaat men met een robot melken. Van 1925 tot nu toe is er ontzettend

veel veranderd. Veranderingen zijn gewoon niet tegen te houden. Bij ons thuis waren wij vroeger met elf kinderen die mijn of meer allemaal op de boerderij werkten. Toen ik voor mezelf begon, deed ik het alleen. Allemaal het gevolg van de verdergaande mechanisatie. Ook qua voedermethoden is er veel veranderd. Vroeger kregen de koeien hooi vanuit de voederbak. Later werd het hooi vervangen door jong gras dat werd omgezet in kuilgras. In de zeventiger jaren kwam de maïs en ging de melkproductie verder omhoog. Nu krijgen de koeien gehakseld gras en maïs, dat ingekuild wordt.”

Jef van Tilburg brengt veel melk naar de fabriek

Jef van Tilburg van de Hoogstratensebaan leverde zelf zo'n tien jaar melk. Die melk werd opgehaald door de toer van Castelré. Jef reed zelf een melktoer van 1969 tot 1973. “Dat was een toer die was aanbesteed. In die jaren kwam er veel meer melk. In het begin vervoerde ik 200 kannen. Mijn voorganger Fons Schoenmakers had het ook over die aantallen. Op de eerste waogen konden maximaal 231 kannen. Ik maakte de kar wa langer, zodat er twee rijen kannen meer op konden. Toen vervoerde ik 245 kannen en wiraoter 265 kannen. In zo'n kan kon maximaal dertig liter melk. Gemiddeld zat er vijftwintig liter in. Op alle bussen stond het lidnummer. Op un gegeven moment zette ik un boerenwaogentje bij Fons Tuijelaars op ut Gorpeind. Als ik daar was, trok ik die achter de veurste kèr en als ik van de melkfabriek terugkwam, zette ik die daar wiraoter neer veur de volgende morgen. Ik haalde melk op bij vierentwintig

Een controleur (l) en Louis van Gestel (r) in 1967 voor de verzamelbak van de melk

Fons Schoenmakers in 1967 voor de fabriek aan het werk

boeren. Van de Reuth, Luktebaan, Hoogstratensebaan, Heesboom, Elkelenbosch, Hoogeind en Gorpeind. Ge kunt niet geloven hoeveel melk er was op Gorpeind. Daar laaide ik un halve waogen vol. De toer was zestien km lang. Op en neer tweeeëndertig km. Om kwart over zeuven ree ik thuis weg en begon dan op de Reuth bij Stan van Tilburg. Om kwart over elf was ik wir thuis. Onderweg was ut hard werken om de kannen te laden. En dan kwam je op de fabriek en dan kon je je eigen wir eens in het zweet werken. Om zo'n toer te mogen rijden, moest je inschrijven en hadde dus concurrentie. Erg zat. Er had eigenlijk niemand mot ten inschrijven als ikke! Ik heb de indruk dat er toeren waren waar mar ene liefhebber was en toeren mee meer liefhebbers. En dan krijg je vraag en aanbod. Het allerergste vond ik de boodschappen die de boeren bestelden en die ik van de fabriek moest meebrengen. Die vergat ik wel eens af te geven en kos dan laoter wir terug."

Chat Staes (I) tijdens zijn melktoer op de Turnhoutseweg

Kees Remeijssen met zijn paard en wagen voor de fabriek in 1954

Kees Remeijssen is pas 16 en rijdt dan al de melk van Boschoven

Kees Remeijssen bracht ook voor het buurtschap Boschoven melk naar de fabriek. "Ik was zestien jaar toen ik mee m'n pèrdje begos te rijden. Da was un oorlogspèrdje, net zo doof als ikke nou! In ut begin laaide ik vijfentwintig bus-sen. De bussen waren zo zwaor da

m'n vaoder men moes leren hoe te laaien. Ik beurde toen negenen-veertig cent veur honderd liter. Dan kunde gij wel uittellen dat da ginne vetpot was. Mijn vaoder moes zelf melk naor ut fabriek brengen, want wij woonden over de spoorlijn. De boeren van Boschoven deeën da om beurten. Jan Seegers gaf er niks om de melktoer veur de boeren van Boschoven te rijden. Toen kwam ie bij onze vaoder en zee,

Vlnr: Moeder Tielemans en zonen Anton en Thomas in 1950. Twee keer per dag gingen ze met de hondenkar met zes lege kannen naar de wei om met volle kannen terug te keren.

Jaoneke, zou jullie Kees de melktoer nie willen rijden? Op Boschoven lag trouwens nergens unne harde weg. Nao de aanbesteding bracht ik nie minder dan 225 bussen naor de fabriek. Ieder jaar was er opnieuw een aanbesteding. Elke mērgen moest ik om vier ure uit minne nest. Irst zelf thuis melken. Om zeuven uur stonden wij aon de fabriek. Alle kannen mos ik op de melkfabriek zelf binnen douwen. Ik heb ook nog verschillende jaoren melk gereeën vanuit Ulicoten. Alles bij mekaor heb ik zesentwintig

jaar lang melk naor de fabriek gebracht.”

Leo Voeten brengt veel boter naar de winkels

Oud-medewerker Leo Voeten werkte op het kantoor van de fabriek van 1965 tot 1972. Leo weet zich nog heel goed te herinneren dat de melkmachines opkwamen en dat de kwaliteitscontroles steeds strenger werden. “Als ik terugdenk dan viel mij de groei van het aantal melkbussen op. In 1965 leverde een boer gemiddeld 40.000 kilo melk per jaar. In 1972 was dat 100.000 kilo. In 1965 moest ik alle winkels en winkeltjes afbellen. Het waren er, geloof ik, vijftien. Daar ging een ongelooflijke hoeveelheid boter naar toe. Ik kan mij nog herinneren dat ik met de Ford Transit, afgeladen vol met boter, naar Jef Jansen reed. Alle boter ging daar weer de grens over naar België. Let op, voor de fabriek was het geen smokkelen maar leveren aan reguliere Hollandse winkels. Ik weet ook nog dat het af en toe wel eens spande tussen die mannen die na hun melktoer de melk op de fabriek kwamen brengen. Soms was er iemand te laat of iemand anders iets te vroeg en dan kropen die voor om zo te zeggen.”

Chat Staes was vaste medewerker van de fabriek

Fons Hendriks (l) en Gust Haagen (r) bij de automatische boterinpakmachine

Dank

Vanaf deze plaats wil ik de mensen die hiervoor aan het woord waren en op wiens medewerking ik mocht rekenen bij het verzamelen van informatie en foto's voor dit artikel, bedanken: Willy en Mieke Dirven, oud-directeur Frans Oomen, oud-medewerker Leo Voeten en de voormalige melkveehouders Jef Jansen en Jos Michielsen, melkrijders Kees Remeijssen en Jef van Tilburg. Nogmaals dank!

Destijds nauw betrokken bij de zuivelfabriek: v.l.n.r. Leo Voeten, Frans Oomen, Jos Michielsen, Jef van Tilburg, Kees Remeijssen en zittend Jef Jansen (foto juli 2009)
Zij leverden een belangrijke bijdrage voor dit artikel

De te koop staande zuivelfabriek anno 2009

Oude gebruiksvoorwerpen (2)

ANDRÉ MOORS

Tiest Hurks, Marcel Gulickx en Gust Haagen, vaste bezoekers van het heemhuis op de woensdagavonden, hebben ook deze keer hun kennis uitgewisseld over enkele geschonken gebruiksvoorwerpen. Deze keer waren ze het vanaf het begin unaniem in hun oordeel waarvoor de mensen vroeger de hier afgebeelde gebruiksvoorwerpen gebruikten.

Dit is een aardbeienranker: duidelijke kost voor Marcel, Gust en Tiest

Aardbeienranker

Een aardbeienranker werd door de mensen vaak zelf gemaakt. Meestal werd de hulp ingeroepen van een dorpsmid. Die maakte van een stuk lintzaag een cirkel. Met drie steunijertjes werd er een verticale steel opgezet met daarop een horizontale handgreep. Er waren in de regio veel boeren die wat klein, zacht fruit teelden en die hadden meestal zo'n aardbeienranker. De ranker werd over een aardbeiplant gezet, stevig in de grond gedrukt waardoor de uitlopers (ranken) van de plant werden afgesneden. Zo kon de plant zich zelf het beste ontwikkelen tot een stevige plant.

Kardomp

Dit gereedschap bestaat uit een ijzeren staaf met een kort houten voetstuk. Bovenin zit een scharnierende hefboom. Het korte deel van de hefboom plaatsten de boer of de bakker onder de as van hun kar. Onder de burrie aan de voorkant van de kar werd een houten steunpaal gezet. Door de hefboom

Marcel laat zien hoe een kardomp

word gebruikt

met het lange deel naar beneden te duwen, werd de kar aan een kant opgetild. Daardoor kwam een kar wiel vrij van de grond waardoor men het kar wiel kon afnemen om de as te smeren. Deze voorwerpen kwamen ook voor in volledig houten uitvoering. Hoe dan ook, in felte is het een soort krik die vooral boeren veelvuldig gebruikten.

Voordat Jeanne ons informeert over komkommerkruid, eerst dit.

Afgelopen 28 mei vierde Jeanne haar verjaardag. Niet zo maar een verjaardag; Jeanne werd op die dag 90 jaar!

Ik weet zeker dat ik namens de hele Amalia-familie spreek als ik zeg: van harte gefeliciteerd Jeanne en we hopen dat je veel jaren in ons midden zal zijn en wij kunnen blijven rekenen op jouw bijdragen aan dit heemblad. Jeanne ziet er nog steeds uitstekend uit (zie de foto die ik eind april van haar maakte). Maar op 28 juni schrokken wij ons een hoedje: Jeanne werd op die zondagavond in het ziekenhuis opgenomen vanwege verschijnselen van een tia.

Jeanne kon vrij snel het ziekenhuis weer verlaten. Ze had vooral problemen met de functies van haar rechter arm en hand. Maar gelukkig gaat het, mede door haar therapeutische oefeningen, weer een stuk beter. Wij wensen Jeanne een spoedig algeheel herstel toe. En hopen natuurlijk met haar dat het haar gegeven is om te blijven schrijven voor Van Wirskaante en actief te zijn in haar kruidentuintje en volkstuin!

André Moors

Komkommerkruid (11)

'KRUIDENVROUWTJE'
JEANNE MEEUWESEN

Komkommerkruid (Berganieplant) is alom vermaard, die vreugde des harten aan levenslust paart. Dat zei men vroeger over Berganie. Zij verdreef de droefgeestigheid. Maar wie is die vrolijke plant dan wel? De bloemen zijn hemelsblauw. Dikke stelen zijn begroeid met dikke harde haren. De naam zou afgeleid zijn van het Latijnse woord 'Bura' (ruwe stof). Anderen noemen het Borage afkomstig van het Arabische 'Abor Rach' dat letterlijk 'Zweetvader' betekent. Dat is nogal

ver gezocht, maar wijst er in ieder geval op dat de plant zweetuitscheiding bevordert. Deze plant is waarschijnlijk afkomstig uit Noord-Afrika en heeft al heel Europa veroverd. Zij wordt in tuinen gekweekt maar groeit ook in het wild. De plant is gemakkelijk herkenbaar aan het dik behaarde blad en de azuurblauwe, stervormige bloemen van vijf blaadjes met dikke zwartbruine meeldraden, die in de vorm van een vogelbekje samengroeien. In de middeleeuwen werd

zij al door de grote Albert de goede bloedmaakster genoemd. Berganie brengt courage. Dioscorides noemde het een zenuwtonicum van ongekende waarde en beval het aan bij aanvallen van depressies. De plant bevat calcium en kalium, de organische mineralen die belangrijk zijn om de zenuwen te kalmeren, spanningen tegen te gaan en slapeloosheid te voorkomen. Maar ook om er voor te zorgen dat iemand geen nerveus wrak wordt. Het zijn tevens waardevolle elementen ter versterking van hart- en andere spieren.

In Frankrijk gebruikte men de hete thee van de gedroogde of verse bloemen en bladeren tegen verkoudheid die gepaard gaat met koorts. Twee- of driemaal daags helpen de verkoelende eigenschappen de koorts te drukken en de luchtwegen te kalmeren. In Arabië had men de gewoonte de bloemen

en bladeren rauw te eten, als een weldadig stimulerend middel om het hart en de leden te sterken. Het zou een goed idee voor ons zijn om die gewoonte weer op te pakken omdat, zoals de moderne onderzoeken hebben aangetoond, de bladeren van de Beganie de adrenalineklieren stimuleren. Als deze vitale klieren tot actie worden aangespoord, heeft dat inderdaad tot gevolg dat het hart en de leden worden gesterkt. Want eenmaal in de bloedbaan is adrenaline in staat bovenmenselijke kracht en moed te geven om tegenslag en onverwacht noodlot het hoofd te bieden. Dit bedoelden de Grieken eigenlijk toen ze zeiden: Ik Berganie breng courage. Het is ook een goed middel om de nieren de blaas gezond te houden.

Men kan de blaadjes als spinazie eten. Ik heb het zelf geprobeerd en het smaakt net zo goed als

spinazie. Een voordeel is dat je er geen krijtpoeder bij hoeft te doen om de zuren van de spinazie te neutraliseren. Men kan het zaad in het voorjaar of najaar zaaien. Dan heb je steeds jonge blaadjes. Ik hoop dat ik weer, al is het maar enkelen, heb kunnen overtuigen van het welzijn van deze plant die zoveel goedheid brengt voor de mensheid. En niet onbelangrijk: ook bijen zijn stapelgek op de bloemen van komkommerkruid!

Groetjes,
Jeanne

Nieuwe leden

DOOR ANDRÉ MOORS

Nog steeds krijgen wij veel aanmeldingen van mensen om lid worden van onze vereniging. Dat doet ons natuurlijk deugd. In de periode 1 mei tot 1 augustus sloten zich 49 mensen aan bij onze vereniging (zie het overzicht hierna). Vooral de laatste jaren is het ledenaantal fors gegroeid. Telden we in 2001 390 leden, in 2006 waren dat er al 646. Daarna werd de groei nog spectaculairder: het ledenaantal bedraagt per 1 augustus 2009 1200. Ook de hieronder genoemde nieuwe leden heten wij van harte welkom!

fam. J. Mutsaers,
dhr. R. Martens,
fam. M. Roelands,
mevr. M. Peeters-Braspenning,
fam. P. Janssens- v. Gool (was pers. lidm.),
mevr. R. Vermeer,
dhr. J. Verhoeven,
fam. A. Schoenmakers -Verboven,
Stichting Mommerskwartier,
fam. A. van Tilburg,
dhr. N. Peeters,
fam. F. Jespers,
mevr. C. Hobbelen,
dhr. R. Romer,
fam. F. Staes,

pastoor A. van Haperen,
dhr. T. Geerts,
fam. A. Verhoeven,
fam. H. Floren,
fam. J. Mutsters - Smolders,
fam. C. Martens - Verheyen,
fam. J. Schaerlaeckens,
fam. H. Rutten - de Jong,
fam. V. Paulissen- v. Beek,
fam. A. van Rooij- Kools,
fam. A. van Gils,
fam. M. van Aert - M. Boogaers,
fam. J. van Bavel - Tuytelaars,
dhr. M. Lammers,
fam. A. Laurijssen,
dhr. S. Mathijssen,

**Ook onze nieuwe leden zullen er geen spijt van hebben eens een lange wandeling mee te maken.
Noteer alvast 24 oktober in uw agenda!**

In Memoriam

Helaas hebben wij in de afgelopen periode weer van enkele van onze leden afscheid moeten nemen. Het overlijden van ons lid Mietje van Gool - van den Brandt is tot onze spijt in de vorige Van Wirskaante niet vermeld. Om er zeker van te zijn dat we niemand vergeten, doen wij een vriendelijk verzoek aan nabestaanden om een rouwbrief naar ons te sturen. Deze kunt u sturen naar onze secretaris André Moors, Hertogenstraat 14, 5111 AR Baarle-Nassau.

Wij gedenken:

Mietje van Gool-van den Brandt,
overleden op 20 februari 2009

Tinus van Bavel,
overleden op 19 mei 2009

Jos Verhoeven,
overleden op 25 juli 2009

Frans Timmermans,
overleden op 29 juli 2009

Namens bestuur en leden van Amalia wensen wij de nabestaanden heel veel sterkte toe.

Activiteitenkalender 2009

Zaterdag 5 september

15.30-16.00 uur: diapresentatie over het leven en het werk van pater Ladislas (St.-Rumolduskerk Zondereigen).

16.30 uur: misviering met inwijding van het nieuwe glasraam. Kunstenaar Ingrid Meyvaert geeft toelichting bij de symboliek in het glasraam (St.-Rumolduskerk Zondereigen).

Zondag 6 september

Open huis: Heemhuis, Kerkstraat 4 Baarle-Hertog, 10.30-13.30 uur, waaronder aandacht voor twintig jaar Heemhuis.

Om 11.00 uur vindt de presentatie van de heemkalender 2010 plaats

Zondag 13 september

Van 10.00 tot 18.00 uur deelname aan de Open Monumentendag met als thema: "Zorg". In de kerk van Zondereigen geven gidsen

informatie bij het nieuwe glasraam van pater Ladislas Segers, dat mede dankzij de heemkundekring gerealiseerd kon worden.

Zondag 4 oktober

Open huis Heemhuis, Kerkstraat 4 Baarle-Hertog, 10.30-13.30 uur

Dinsdag 13 oktober

Lezing door Jan van Eijck over het Bels Lijntje

Aula van het Cultureel Centrum Baarle, 19.30 uur, gratis

Zaterdag 24 oktober

Lange herfstwandeling onder leiding van Antoon van Tuijl
Vertrek om 09.00 uur aan het Heemhuis, Kerkstraat 4 Baarle-Hertog, gratis

Zondag 1 november

Open huis Heemhuis, Kerkstraat 4 Baarle-Hertog, 10.30-13.30 uur

Woensdag 11 november

Heemreis ter gelegenheid van de wapenstilstand in 1918. Bezoek aan de poppy parade in Ieper, de Dodengang en de IJzertoren in Diksmuide. Afsluitend diner in Sint Niklaas.

Voor meer informatie, zie artikel in deze Van Wirskaante

Dinsdag 17 november

Een avond rond dialecten
Aula van het Cultureel Centrum Baarle, 19.30 uur, gratis

Zaterdag 28 november

Dorpswandeling in Ulicoten met als thema 'Details'
Vertrek om 13.30 uur aan het Heemhuis, Kerkstraat 4 Baarle-Hertog, gratis

Zondag 6 december

Open huis Heemhuis, Kerkstraat 4 Baarle-Hertog, 10.30-13.30 uur

Dinsdag 15 december

Kerstviering
Aula van het Cultureel Centrum Baarle, 19.30 uur

Zaterdag 19 december

Kerstwandeling onder leiding van Antoon van Tuijl
Vertrek om 9.00 uur aan het Heemhuis, Kerkstraat 4 Baarle-Hertog, gratis

Onze leden zijn altijd geïnteresseerd tijdens onze activiteiten

Heemreis naar Ieper

HERMAN JANSSEN

Op elf november (wapenstilstand-dag) komt Ieper in Britse handen. De Poppy Parade is bijna in zijn geheel Brits gekleurd, vele van de duizenden toeschouwers langs de weg mijmeren in het Engels en dragen 'poppies' op de revers van hun jas. Britser kan het niet. De 'poppy' of klaproos is het symbool van de Eerste Wereldoorlog. Het was één van de weinige planten die op de slagvelden groeide. Tijdens de bloeitijd kleurden zij de omgewoelde West-Vlaamse akkers dieprood. De vergelijking met het ruimschoots op de slagvelden van Flanders Fields vloeiende bloed, was vlug gemaakt. Zo schreef de

Canadees John McCrae in 1915 zijn wereldberoemde gedicht 'In Flanders Fields the poppies blow...' op de Essex Farm begraafplaats bij Ieper.

De herdenkingen in Ieper hebben een sterk internationaal karakter. De stad ging immers de geschiedenis in als één van de gevaarlijkste plaatsen van het geallieerde front (de Ypres Salient) en gaf ongewild haar naam aan het dodelijke gas Ieperiet dat er als wapen werd ingezet. De Engelsen beschouwen de stad als een heus bedevaartsoord. Er waren dit jaar zo'n half miljoen bezoekers. Ieper betekent

voor hen de eeuwige herdenking van de waanzin van een moderne oorlog. Ruim 250.000 soldaten sneuvelden bij de grote veldslagen rond Ieper, nog eens 100.000 worden tot op de dag van vandaag vermist. Honderdduizenden jonge kerels moesten, bijna strategieloos en in ieder geval doelloos, de open Vlaamse velden in rennen op zoek naar de vijand. Wie de loopgraven niet uit durfde, werd neergeschoten door zijn eigen mensen. Er was geen keuze. Dood of dood. De Britten koesteren hun monumenten als onbetaalbare museumstukken. Miljoenen euro's besteden ze aan het onderhoud van de meer dan

Poppy Parade

Drukbezochte Poppy Parade in 2004

November 2004

Last Post aan de Menenpoort

honderd Britse begraafplaatsen in Vlaanderen. Elke grafsteen ziet eruit alsof hij gisteren geplaatst werd.

Leeft er in Nederland de vraag of de dodenherdenking van 4 mei nog wel zinvol is na zoveel jaar, in leper herdenkt men nog elke dag. Eenennegentig jaar na het einde van de Eerste Wereldoorlog wordt nog iedere avond om 20.00 uur op indrukwekkende, sobere wijze de Last Post gespeeld. Dat gebeurt temidden van vijftigduizend in de Menenpoort gegraveerde namen van vermiste soldaten.

Op de 'elfde van de elfde' wordt The Last Post om 11 minuten over 11 gespeeld, gevolgd door een indrukwekkende minuut stilte. Australiërs, Nieuw Zeelanders, Zuid-Afrikanen en Indiërs, de hele Commonwealth liep destijds met een mitrailleur in zijn handen in de West-Vlaamse modder. Naast de klassieke delegaties zijn ook de Mayors for Peace, ministers en ambassadeurs present. Aan het einde van de herdenkingsplechtigheid vallen duizenden klaprozen door het dak van de Menenpoort. Eén voor elke gesneuvelde soldaat...

Onze vereniging geeft uitsluitend leden op 11 november 2009 de kans om deze indrukwekkende Poppy Parade bij te wonen. U dient zich in te schrijven voor deze heemreis. Dat kan tot 23 september a.s. via het mailadres amooors@planet.nl of telefonisch bij André Moors, 013 5079556. Vanuit België 00 31 13 5079556. De deelnameprijs bedraagt 35 euro. (inclusief de avondmaaltijd)

De IJzertoren in Diksmuide

Het programma:

07.30u:	vertrek op de Loswal in Baarle	Neem een snack of breng je eigen picknick mee. Koffie is overal langs het parcours te koop.
10.00u:	aankomst in Ieper bij de Menenpoort, de aankomstplaats van de Poppy Parade. In de voormiddag is iedereen vrij. De parade vertrekt om 10.25u aan de St.-Maartenkathedraal (achter het museum in Flanders Fields).	13.00u: vertrek van de bus naar Diksmuide
11.11u:	Last Post aan de Menenpoort, ook live te volgen op een groot scherm op de markt. 12.00u: iedereen zorgt zelf voor een middagmaal. Gezien de drukte is het niet aangewezen om een restaurantje op te zoeken.	13.30u-16.00u: bezoek aan de Dodengang en de IJzertoren
16.00u: vertrek naar Sint-Niklaas met rondrit langs de grootste marktplaats van België
17.45-19.15u: avondmaal in Huyse Sorgvliet (Kleine Peperstraat 17). Het menu bestaat uit: tomatensoep, stoofpotje van kip, dame blanche, koffie.
	20.30u:	aankomst op de Loswal in Baarle

Schoolmeester Emiel van Dyck uit Zondereigen in de Dodengang, waar hij om het leven kwam

Archeologie in Zondereigen (9)

HERMAN JANSSEN

Late middeleeuwen (1200-1500 n.C.)

Tijdens de lange regeerperiode van hertog Hendrik I (1190-1235) kwam onze streek onder het hertogdom Brabant. Oude familiebanden tussen de Kempenaars en de Zuid-Brabanders droegen ertoe bij dat de expansiedrang van de graaf van Holland getemperd werd. Tegen 1200 had de hertog van Brabant het grootste deel van onze streek in handen. Veel van de huidige nederzettingen dateren uit de late middeleeuwen. Onder invloed van het hertogdom Brabant ontstonden overal steden die alsmaar groter, rijker en machtiger werden. In de vijftiende eeuw kwamen bijna alle delen van het land weer onder één bestuur, dat van de hertogen van Bourgondië. Met de geboorte van Keizer Karel in 1500 wordt de periode van de late middeleeuwen afgesloten.

Bewoning

Ontginningsprojecten in de vrije wildernis of bij bestaande nederzettingen betekenden het ontstaan van allodia (goederen in volle eigendom). Het betreft zowel grote bezitscomplexen als losse hoeven. Ginhoven was een hofallodium, wat de dorpsnaam Zondereigen verklaart: 'een voor zichzelf afgezonderd eigendom'. Een rijke boer werkte zich stilaan op tot herenboer. Door de inwoners met leengoederen aan zich te binden, kwam een deel van de opbrengsten toe aan de dorpsheer, die zich trots naar zijn dorp ging noemen. Zo wordt in een akte uit 1251 een zekere Henricus van Sonderheijghen vernoemd. Het is de oudst gekende schriftelijke verwijzing naar onze leefgemeenschap. Op basis hiervan werd in 2001 het 750-jarig bestaan van Zondereigen gevierd. Vermoed

wordt dat Henricus een afstammeling van Godeschaldus van Gelmelis. Als 'Heynric de Bogaerde' werd hij mogelijk onder de leenmannen van hertog Jan III van Brabant genoemd. Ongetwijfeld woonde hij in of nabij de Ginhovense motteburcht, het kasteeltje bovenop de Vossenbergh. Dit houten gebouw was in de 11de of de 12de eeuw opgericht.

De dorpsheer bouwde wat verderop een graanwatermolen op het Merkske. Deze bevond zich ter hoogte van Vostersschoor, tussen Baarlebrug en de samenvloeiing van de Noordermark met het Markske. De oudste schriftelijke verwijzing dateert van 1231, alhoewel enige twijfel bestaat of hiermee de Zondereigense watermolen bedoeld wordt. Een akte uit 1419 is duidelijker: 'op Zigraeck aenden Molenwyele', verwijzend naar de ligging van het molenwiel bij Zigraeck. In 1544 werd melding gemaakt van een beemd in de werf bij het molenwiel te Zondereigen. 'Werft' is een gebied waar waterwilgen groeien. Dezelfde akte vermeld eveneens in Zondereigen een 'molenvloed', een waterloop die de molen van water voorzag.

Tijdens de 'explosieve periode' (1245-1350) werd het ontginningsproces op korte tijd afgerond dankzij de planmatige opzet, de grootschaligheid en de gedeeltelijk van buitenaf gefinancierde ontginningsprojecten. Eén en ander ging gepaard met het 'vrij' verklaren

Bodemscherf van een drinkkan (late middeleeuwen)

Vossenberg, ooit een motte met donjon

van de nieuwe bewoners. Hierdoor kwam een sterke stroom mensen, kapitaal en kennis op gang vanuit Vlaanderen, waar een bevolkingsoverschot was. Viamingen hebben zich voornamelijk ingezet voor de ontginning van grote veengebieden ten westen van Zondereigen.

Hoeve Ter Borch

Archeologen vermoeden dat de burcht op de Vossenberg uiterlijk in de 13de eeuw verlaten werd. In de plaats kwam een moated site (een versterkte hoeve, met een gracht omgeven), wellicht op de plaats van het oude neerhof. Bodemkaarten en de kopie van het Popp-kadaster tonen een ovale structuur op de hoger gelegen akkers bij de Vossenberg. Deze structuur staat ook vermeld op de kaart Vandermaelen (1846) en op de topografische kaart van 1937. Daarop was een

deel van de gracht nog zichtbaar. Via mondelinge overlevering weten we dat rechts van de zandweg naar de Vossenberg ooit diepe putten lagen, waarschijnlijk restanten van die gracht. Mogelijk werden de putten in 1957 gevuld met zand afkomstig van de Vossenberg. De moated site werd door een

boerenfamilie aangelegd naar het voorbeeld van de vroegere motte, om zo haar rijkdom te etaleren. Wellicht ging het om een Einzelhof, een bedrijf dat instond voor de ontginning en exploitatie van het omringende, relatief laaggelegen gebied. Het lag voor de hand om deze boerderij de naam Ter Borch

Geglazuurd aardewerk, Jacobakan (15de eeuw)

Proto steengoed (13de tot 14de eeuw)

Jacoba drinkkannen in proto steengoed

('bij de burcht') te geven. Ter Borch met zijn hoeven, lenen en cijzen was het centrum van de Zondereigense landbouw-bedrijvigheid. De boerderij bleef slechts korte tijd een land in volle eigendom. De overdracht in leen aan de hertog van Brabant gebeurde tussen 1312 en 1350. In 1350 (en 1374) was Ter Borch eigendom van Peeter van Ghinhoven. Hij bezat bijna zestien hectare akker- en heidegrond. Op Ghinhoven werkten 'zesendertig laten, twee volle en zes kleine manschappen'.

Meer dan waarschijnlijk is de grote domeinhoeve korte tijd later verdeeld geraakt. Het hoofdleenboek van de hertogelijke leengoederen van Antwerpen vermeldt in 1500 de hoeve van Ghinhoven te Zondereigen naast die van Ter Borch, eveneens in Zondereigen. Eenzelfde verdubbeling komt voor in een leenverhef uit 1668.

Hof van Ghinhoven

Het nieuwe hof van Ghinhoven was belangrijker en groter dan hoeve Ter Borch. Er was in Zondereigen geen boerderij die niet cijnsplichtig was aan het hof. Lysbet, dochter van Peeter van Ghinhoven, leidde het hof in 1399 en 1403. In 1428 was Jan Pauwels (haar zoon?) de eigenaar. In 1441 werd het hof van Ghinhoven verkocht aan de abdij van Tongerlo. De abt van Tongerlo mocht zich vervolgens grondheer van Zondereigen noemen. In 1443 richtte hij met toestemming van hertog Philips de Goede in Ghinhoven een eigen schepenbank op, bestaande uit een meier en zeven schepenen. Voortaan werden aktes van rechtshandelingen ter plaatse opgesteld. Het betrof 'scheidingen en delingen van gronden, erfman-

Ontstaan van de huidige dorpskern vanuit de gehuchten Ghinhoven en Gel

geling, huurcedullen, verkopeningen van haafgoed, afrekeningen van wezengoed, obligaties en cassaties, renteconstitutie, borgtochten en akten van naderschap'.

In eigen beheer telde het hof bij de verkoop aan de abdij dertien hectare akkers en weiden en vijftenzestig hectare heidegrond. In de nabijheid van het hof lagen nog eens 123 hectare cijnsgronden. Verder waren er gronden in Baarle (twaalf en een halve hectare) en in Meer (vier hectare). Het hof telde tweeëndertig laten. Dat waren landbouwers die bij de grond hoorden en die mee verkocht werden. In 1488 telde de 'grondheerlijkheid van Sonder-eijghen' zesenzestig leenmannen. Waren de laten toen vrijgekomen en boerden ze verder onder het nieuwe statuut van leenman?

Lag hoeve Ter Borch wellicht naast de Vossenbergh, het hof van de abdij van Tongerlo bevond zich in het huidige centrum van Ghinhoven. Tot voor kort was daar rond een centraal gelegen boerderij een brede grachtomheining zichtbaar. Zitten daar nog resten van het oude hof in de bodem verborgen?

Ontstaan van het huidige dorpscentrum

De omgeving van de kerk bevindt zich op de noordelijke flank van de dekzandrug, volgens de topografische kaart op 24,5 meter hoogte. Het nabijgelegen beekdal ligt vier meter lager. Deze inplanting is typisch, minstens vanaf de volle middeleeuwen. De kerk bevindt zich niet op het hoogste punt tussen de twee beekdalen. Grote delen van de Jagersbeemden en de Gelsche Velden liggen immers een halve meter hoger, wat echter het gevolg kan zijn van eeuwenlange plaggenbemesting.

Op de vraag wanneer het dorpscentrum zich ontwikkeld heeft, kunnen we geen exact antwoord geven. Er zijn twee opties. Volgens de eerste optie dateren de boerderijen uit het dorp uit de volle of het begin van de late middeleeuwen. In dat geval zou de dorpskapel (de latere kerk) vlakbij bestaande boerderijen gebouwd zijn. Een tweede optie laat het huidige centrum pas ontstaan tegen het einde van de late middeleeuwen. De boerderijen werden in dat geval gebouwd ná

de oprichting van een vrijstaande dorpskapel, zoals dat op meer plaatsen in de Kempen bewezen is. Vanuit het middelpunt konden alle gehuchten vlot bediend worden. Bovendien kon op de plaats van de vrijstaande kerk steeds een verdwenen nederzetting aange- toond worden die nog ouder was dan de omringende gehuchten.

Of dit ook geldt voor Zondereigen, kan moeilijk door middel van akkerprospectie onderzocht worden. Het centrum is volledig bebouwd en de meeste sporen zijn wellicht verdwenen. Maar bewoning in de ijzertijd en de Romeinse tijd wordt daar sterk vermoed, gezien de hoge ligging op natuurlijk vrucht- bare grond.

Nog een intrigerende vraag: bouwden de Zondereigense landbouwers hun kapel bij een kruispunt van oude wegen? Of werden vanuit de verschillende gehuchten nieuwe wegen aangelegd naar de vrijstaan- de kapel en liep het oorspronkelijke traject van de oude doorgaande wegen dus elders? Het valt op dat de percelen in het zuidwesten van het centrum schuin op de dorps- straat liggen en haaks op de 'Lange Pad', een oude weg naar Gel. Deze gronden zijn dus ontgonnen vanaf de Lange Pad, wat het aanne- melijk maakt dat de Dorpsstraat van recentere datum is. Volgde de Oude Baan ooit de westelijke flank van de dekzandrug richting Gel? Ontstond dit gehucht destijds op het laatmiddeleeuwse kruispunt van de Oude Baan met de weg van Weelde naar Wortel? Het moge dui- delijk zijn dat bij gebrek aan oud kaartmateriaal niets met zekerheid beweerd kan worden!

Het bouwen van een kapel en het jaarloon van een priester kostten

Moord op Sint-Rumoldus (glasraam van Jan Huet)

handenvol geld. Maar kort vóór 1464 waren blijkbaar voldoende financiële middelen beschikbaar. Voor een jaarlijks bedrag van zes zesteren rogge werden voortaan elke week twee heilige missen opgedragen. Misschien heeft de aanwezigheid van de abdijs van Tongerlo de oprichting bespoedigd, maar volgens een oude akte werd de kapel door de inwoners zélf opgericht. Waarschijnlijk was het een gezamenlijk initiatief van de verschillende gehuchten, wat mede verklaart waarom de kapel in het midden tussen de buurtschappen staat en niet in het belangrijkste gehucht, Ginhoven. Of had het hof van Tongerlo toen een eigen kapel?

Van bij het begin was de dorpska- pel gewijd aan de heilige Rumol- dus, een Schot of een Ier die in de 8ste eeuw leefde. Van hem wordt

beweerd dat hij bisschop van Dublin geweest is vóór hij als klui- zenaar in Mechelen missioneerde. Zijn feestdag is 1 juli. Eeuwenlang werd hij aanroepen tegen kwalen zoals koningszeer, gezwellen, slechte ogen en lichamelijke gebre- ken. De Zondereigense kapel was tot aan de oprichting van een eigen parochie in 1842 onderhorig aan de Baarlese St.-Remigiusparochie, in het prinsbisdom Luik. Nochtans lag Zondereigen op kerkelijk gebied lange tijd in een schemerzone tussen de parochies Turnhout en Baarle. Van het goed Ter Borch werd meermaals gemeld dat het in de parochie Turnhout lag (o.a. in 1350 en 1668). Het vlakbij gelegen hof van Ginhoven daaren- tegen behoorde volgens diezelfde leenboeken tot de parochie Baarle.

Landbouw

De landbouw moest in de late mid- deleeuwen zoveel mogelijk produ- ceren op zo weinig mogelijk grond. Hiervoor werd een drieslagstelsel ontwikkeld, met afwisselend braak, grasland en akkerland. Belangrijk was het steken van plaggen, die in de potstal of de schaapskooi als ondergrond voor de dieren dien-

Plaggendek op de Ginhovense Velden

den. De bovenlaag werd ververst door telkens nieuwe plaggen op de mest te leggen. Grote hoeveelheden mest werden ter verbetering van de magere zandgrond naar de omliggende akkers gevoerd. Hierdoor ontstonden plaggendecken met een dikte van soms meer dan een meter. Dit fenomeen is vooral in de Kempen bekend.

Rond de intensief gebruikte akkergronden overheerste een bosachtig landschap. Door verdere ontginningen, houtkap voor het bouwen van boerderijen (en voor de haard), strooiselroof en vooral door de toenemende beweiding, kwam het bos meer en meer onder druk te staan. Het beweidingbos werd al vlug een open wildert, de voorloper van de heide. Dit leidde tot veranderingen in de veeteelt. Van bosbeweiding met runderen en varkens schakelde men meer en meer over naar de heidebeweiding met schapen. De eerste aanwijzingen voor noemenswaardige schaapskudden op de heide dateren vanaf 1350. Het 'Ginhovens baantje' (richting Gorpeind) is een oude driftweg. Langs daar werden de schapen naar de heide gedreven. Rechts van deze weg lag de 'Schaapskuil', een ven waar de schapen doorheen moesten wanneer ze vuil van de heide terugkwamen.

Aardewerk en steengoed

De eerste Zondereigense plaggengronden ontstonden in de loop (of tegen het einde) van de late middeleeuwen. Op de eerst ontgonnen akkers (die met het dikste plaggendeck) vinden we verspreid liggende laatmiddeleeuwse scherven die via bemesting daar terecht gekomen zijn. De vondsten verwijzen in dat geval naar de

ouderdom van de akker. Alleen waar concentraties van scherven gevonden zijn, vermoeden we een laatmiddeleeuwse huisplaats. Dit is op vijf plaatsen het geval, telkens nabij de Ginhovense Velden en de Jagersbeemden.

Er zijn tot hertoe 213 scherven aardewerk uit de late middeleeuwen gevonden. Op negenentwintig akkers lag grijs aardewerk (1250-1520). Zeven maal werd Rijnlands aardewerk met ringeloor- of sliplibjersiering (1300-1600) aangetroffen. Steengoed, zeer hard gebakken aardewerk, deed tijdens de late middeleeuwen zijn intrede. Op dertien akkers lag Proto steengoed (1200-1300), drie vondsten betrof bodemscherven van Jacobakruiken (1300-1500), op negentien plaatsen werd Siegburg steengoed (1300-1600) gevonden, tienmaal Langerwehe steengoed (1300-1700) en driemaal Elmptter aardewerk (1175-1350NC).

Langerwehe steengoed met rolstempel (13de tot 14de eeuw)

Dikwandig Elmpt aardewerk (13de eeuw)

Elmpt aardewerk (1175-1350NC)

Grijs aardewerk

Een glasraam voor pater Ladislas Segers (2)

HERMAN JANSSEN

Bezoek aan het atelier Mestdagh

Op 15 mei werd een delegatie van onze vereniging in het glasatelier Mestdagh in Gent ontvangen. De leden doorliepen er het productieproces van het brandglasraam ter gedachtenis van pater Ladislas Segers en laten u graag daarvan meegenieten.

Grondlegger

Albert Mestdagh leerde de glazenierkunst in het befaamde atelier

van Hendrik Coppejans in Gent. Hij raakte er vertrouwd met de oude technieken en stijlen van de glazenierkunst. In 1947 begon hij met een eigen atelier dat hij gedurende 25 jaar, met behulp van zijn vrouw, dynamisch heeft geleid. In de loop van deze kwart eeuw verdwenen de grote Gentse ateliers van Coppejans, Gust Ladon en Camille Ganton-Defoin. Albert Mestdagh nam hun opdrachten over, waaronder veel restauratiewerk. Hij ontpopte zich ook als een begaafd ontwerper en kunstvaardig uitvoerder in talrijke opdrachten. In zijn

stijlvolle, heraldische glasramen toonde hij aan hoe de glasschilderkunst zich met zijn heldere kleuren en strenge loodlijnen uitstekend tot het voorstellen van heraldische motieven leent. Vanaf de jaren zestig werkte hij ook regelmatig met Harold Van de Perre samen. Voor deze kunstenaar uit Dendermonde voerde hij monumentale ramen uit, o.a. in de St.-Walburgakerk van Oudenaarde. Albert Mestdagh ontwierp glasramen voor de kerk van Galmaarden, maar stierf tijdens de uitvoering begin 1972.

Pater Ladislas Segers in Canada. Deze foto werd uitgekozen voor de ontwerptekening.

Ingrid Meyvaert (rechts) bij de ontwerptekening

Zoon Luc

Zijn vrouw leidde het atelier tot zoon Luc hem kon opvolgen. Luc huwde in 1978 met Ingrid Meyvaert, die plastische kunsten studeerde aan het hoger instituut St.-Lucas in Gent en die zich toedeed op het ontwerpen van glasramen. Zo ontstond een nieuwe samenwerking tussen ontwerpster en glazenier, tussen artistieke begaafdheid en ambachtelijke kennis. Samen met zijn team voert Luc alle ontwerpen van Ingrid Meyvaert uit. De uitvoerende kunstenaars van het atelier vergelijken zich graag met uitvoerende musici die het werk van een componist kunnen verknoeien of er een rijke interpretatie aan kunnen geven.

Luc en Ingrid streven naar moderniteit, maar steeds met respect voor de veeleisende ambachtelijke traditie. Ze geloven dat een glasraam slechts optimaal kan functioneren wanneer het in een architecturale context geïntegreerd is. Daarom leggen ze zich meer toe op dergelijke opdrachten dan op glasramen als losstaande kunstwerken of als galerijobjecten. Ingrid Meyvaert is zowel thuis in het religieus figuratieve werk als in de abstracte en profane kunst. Haar creaties zijn te vinden in kerken, openbare gebouwen, bedrijven en privéwoningen. Grenzen vervagen, daarvan getuigen de vele realisaties naar ontwerp van Etsuko Tachibana in Japan (o.a. de kapel en concertzaal van de Kinjo universiteit in Nagoya en de concertzaal van de Parnassushal in Himeji). Met de restauratie van glasramen in de Geboortekerk in Bethlehem (Palestina) haalden Luc en Ingrid het wereldnieuws.

Bouwelementen

'Glas schilderen, is schilderen met licht'. Licht is de levensbron van ieder kunstwerk. Het bijzondere bij glasramen echter is dat het licht doorheen het gekleurde glas schijnt en zo aan de kleur een eigen, onherhaalbaar karakter geeft. De intensiteit van het licht verschilt immers in elke ruimte, op elk ogenblik en in elk seizoen. Het glas is de kleur, bijgevolg is glaszchilderkunst het schilderen met glas en op glas.

Meestal gebruikt de glazenier antiekglas. Zand, soda, potas en kalk worden verhit tot een temperatuur van 100 C. Het vloeibare glas wordt met een blaaspijp tot een langgerekte bel geblazen. De beide uiteinden worden er af gesneden zodat een cilinder overblijft die over de hele lengte wordt ingekerfd. In de strekoven springt door de hitte het glas langs de insnijding open, waarna deze wordt vlak gestreken. Antiekglas is bijzonder gevarieerd van structuur, dikte en kleur. Op heel de wereld zijn nog maar twee ambachtelijke antiekglasblazerijen.

Lood is het bouwelement waarmee de glazenier de diverse kleuren afbakt. Lood vermijdt dat de diverse kleuren in elkaar overlopen. De loodstrip bevat een ziel en twee kamers of gleuven. Naast het licht, het glas en het lood beschikt de glazenier nog over een vierde element: de bijschildering met contour- en grisailleverf. Met contourverf kan hij details en nuanceringen op het glas aanbrenge. Met grisailleverf bepaalt hij de transparantiegraad van het glas. Alleen als er bijschildering is aangebracht, spreekt men van ge-

brandschilderde glasramen. Anders spreekt men van glas-in-lood.

Vidimus

Een glasraam bestaat uit kleine panelen, volgens de moneten in de kerk. Elk glasraam vormt voor de glazenier een uitdaging om talrijke ambachtelijke problemen te overwinnen. De werkwijze voor het maken van een gebrandschilderd glasraam is sinds de middeleeuwen niet veel veranderd.

Het overleg tussen de opdrachtgever en de glazenier vormt uiteraard het begin van elke opdracht. Soms bepaalt de opdrachtgever de thematiek van het glasraam. De kunstenaar brengt meestal een bezoek aan de ruimte waarin het glasraam zal komen. Het is immers belangrijk dat zij zich ter plaatse rekenschap geeft van de lichtsituatie. Vervolgens maakt de glazenier een ontwerp of kleurenschets op klein formaat. Dit ontwerp wordt aan de opdrachtgever getoond, waarna deze het 'voor gezien' verklaart. Vandaar de Latijnse benaming 'vidimus', wat 'wij hebben het gezien' betekent.

Ontwerp, werkkarton en doortekeningen

Het volgende stadium is de tekening op ware grootte of het werkkarton. Op die tekening worden met houtskool loodlijnen, contouren en aanwijzingen voor de grisaille aangebracht. Niet alleen voor het vervaardigen van het glasraam maar ook voor latere reparaties aan de glazen en bij eventuele restauraties is het werkkarton van onschatbare waarde. Dan maakt de glazenier twee doortekeningen: een snij- en een werktekening.

Gedeelte van de ontwerptekening

Ingrid geeft uitleg bij het werkkarton

Hij calqueert de loodlijnen van het karton tweemaal en geeft alle delen een nummer. Het glasraam van pater Ladislav bestaat maar liefst uit 730 stukjes glas.

Glas snijden

Nu kan de kunstenaar aan de glaskeuze beginnen. Ze vergelijkt de 450 kleurstalen van het antiekglas met de kleuring van het ontwerp en noteert de nummers van de door haar gekozen kleuren op de werktekening. Het al of niet slagen van het eindproduct wordt in grote mate bepaald door deze glaskeuze. Daarna wordt de snijtekening versneden met een speciale sjabloonschaar, die met haar dubbel mes telkens de dikte van de loodkern wegnipt (ongeveer 1,6 mm). De sjabloon wordt nu op het glas gelegd en de glazenier snijdt met een glassnijder langsheen de omtrekken van de sjabloon. Hij legt de gesneden stukken glas op hun juiste plaats op de werktekening en na het ontvetten van de stukken met azijn kan de beschikking beginnen.

Glas schilderen

De contour- en grisailleverven bestaan uit een mengsel van glas- en metaalpoeder. Ze worden met een palletmes tot verfstof gewreven na een verdunning met water of azijn. Voor de beschikking van het glas beschikt de glazenier over een groot aantal penseelen: lange fijne om lijnen mee te trekken en korte platte voor grotere vlakken.

Met de contourverf kan de glazenier details op het glas tekenen. Vertrekkend vanuit de loodlijn kan hij deze lijnen ook laten uitvloeien op het glas zodat ze het lood met

Houtskooltekening op het werkkarton

Werktekening met de genummerde stukken

Uitgesneden glasstukken

de glasscherf verbinden. Om de contouren of hoofdfiguurlijnen (ogen, neus, handen, kerkjes, paarden, enzovoort) aan te brengen, legt hij het glas op het werkkarton en schildert met dekkende verf de lijnen over terwijl zijn arm op een houten brug steunt. De contouren laten geen licht meer door. Nadat deze eerste verflaag in de oven is gebrand, kleeft de glazenier de stukken glas met gesmolten was aaneen. Als de bijenwas afgekoeld is, kleven de stukken stevig aan de glasplaat vast. Het geheel wordt nu op een ezel tegen het licht geplaatst. De glazenier bekijkt het kleureffect tegen het licht en kan storende stukken vervangen.

Nu gaat de glazenier schaduwen aanbrengen. Glas schilderen heeft als voornaamste doel het binnenvallende licht zo kunstig mogelijk te doseren. Grisailleverf wordt normaal over het hele raamvlak uitgesmeerd zodat het glas mat wordt. Daarna haalt de glazenier door af te doppen die verf gedeeltelijk weg. Als je naar een glasraam kijkt, zie je eigenlijk niet de beschildering, maar het gedeeltelijk getemperde

licht. Omdat in Zondereigen het glasraam van zuster Rumolda slechts gedeeltelijk met grisailleverf beschilderd werd, is voor het glasraam van pater Ladislas voor eenzelfde techniek gekozen. Door het gedeeltelijk ontbreken van grisailleverf komen de glaskleuren zeer briljant over.

Na de beschildering worden de verschillende stukken glas van de ezel afgehaald, op ovenplaten gelegd en in een elektrische oven geleidelijk tot een temperatuur van ongeveer zeshonderd graden verhit, zodat het glas en de verf met elkaar versmelten. Een langzame afkoelingsperiode is belangrijk, want een plotselinge temperatuurverandering doet het glas barsten.

Lood zetten

Als het glas voldoende afgekoeld is, legt de loodzetter de stukken glas op hun juiste plaats op de werktekening. Dan zet hij ze in loodstrips. Lood is vanwege de buigzaamheid het aangewezen materiaal om de verschillende stukken glas bijeen te houden. Het is relatief goedkoop en goed bestand tegen allerlei weersinvloeden en temperatuurverschillen. Loodstrips hebben een h-profiel en de loodzetter draait ze tot verschillende dikte met de loodmolen. Met een loodmes snijdt hij de loodstrips op de juiste lengte. Hij zet alle stukken glas één voor één in het lood en houdt met nagels alles op zijn plaats. Daarna smeert hij de knooppunten van het lood met een smeltmiddel in en hij soldeert ze met een gassoldeerbout aan elkaar. Daarna volgt het kitten. Een werknemer van het atelier vult de openingen tussen het lood en het glas met dunne kit op. Hij borstelt de kit of mastiek in alle

Uitnodiging

Op zaterdag 5 september bent u van harte welkom in de St.-Rumolduskerk in Zondereigen voor de inwijding van het glasraam ter gedachtenis aan pater Ladislav Segers. Aanleiding is de honderdste verjaardag van zijn intrede in het klooster.

Als altijd zorgende kapucijn was hij een lichtend voorbeeld, eerst als brancardier aan de IJzer, dan als leraar in Brugge en vervolgens als missionaris in Canada. Daar was deze pionier actief bij de indianen en bij de Belgische, Nederlandse en Slavische immigranten. Van 1940 tot 1946 was hij overste van de Vlaamse kapucijnen in Canada. Als eerste heemkundige en schrijver van geschiedkundige studies onder het pseudoniem 'Vossenberg' was pater Ladislav Segers van grote betekenis voor

Glasstukken, met bijenwas aaneen gesmolten

kieren, duwt het lood toe en veegt de overtollige kit met zaagsel weg. De kit maakt het glasraam steviger en waterdicht.

Plaatsen van een gebrandschilderd glas

De afzonderlijke panelen worden op hun plaats in de raamomlijsting gebracht nadat een steiger gebouwd is. Tussen de stijlen zijn horizontale ijzeren brugstaven bevestigd. In het kozijn worden sleuven uitgebeiteld waarin de panelen passen. Als het glas in zijn geheel aangebracht is en goed zit, worden de panelen in de raamomlijsting vast gemetseld met bij voorkeur een mengsel van kalk en zand. Voor de glazenier en zijn medewerkers zijn spannende momenten aangebroken. Pas nu krijgt men een totaalindruk van het bereikte eindresultaat!

Omdat het houten kerkje op de foto witgeschilderde ramen heeft, waren Luc en Ingrid op zoek naar een zeer bijzondere glasplaat waarvan ze niet eens wisten of die bestond. Ze reden daarvoor naar één van de twee producenten van mondgeblazen glas, 900 km van Gent. Het was een pure gok, maar in die Duitse 'glashutte' vonden ze een glasplaat die het hout van het kerkje perfect weergeeft en waarvan je de raampjes kan 'uitetsen'. Op het glas zit immers een dun kleurlaagje dat, waar nodig, verwijderd kan worden. De uit te etsen ramen zijn afgeplakt.

Door de grisailleschildering heeft de Vossenbergh volume gekregen. Geschilderde contouren zoals de sparrenbomen en het kasteel met de schietgaten brengen het glasraam tot leven. De Vossenbergh staat symbool voor de droomwereld van pater Ladislas. Van daar vertrekt ook het licht dat hem omringt.

Zondereigen. Zijn leven en werk gaven inspiratie voor het uitwerken van pedagogische projecten zoals de archeologische lesdagen, de reconstructie van de Dodendraad als vredesmonument, de vredesdagen en de vredeswandeling.

De kerk is vanaf kwart na drie geopend. Tussen half vier en vier uur is er een diaprojectie. Herman Janssen vertelt aan de hand van foto's en documenten wetenswaardigheden over pater Ladislas. Om half vijf volgt de plechtige misviering met inwijding van het brandglasraam. Pastoor Gaston Belmans zal voorgaan samen met Gust Koyen (vicaris provinciaal van de Vlaamse kapucijnen) en priester Frans Janssen (neef van pater Ladislas). Er zullen ook familieleden uit Canada aanwezig zijn. Kunstenaar Ingrid Meyvaert geeft toelichting bij de symboliek in het glasraam.

Een week later, op zondag 12 september vertellen gidsen u ter gelegenheid van Open Monumentendag over het leven van pater Ladislas Segers en over de diepere betekenis van het glasraam (10-18u, gratis inkom). Op een tv-scherm wordt een twintig minuten durende dvd van het atelier Mestdagh over de productie van brandglasramen getoond. Van harte welkom!

De heemkundige werkgroep Zondereigen dankt hierbij het bestuur van Amalia en de vele leden die op financieel gebied een steentje aan de totstandkoming van het brandglasraam hebben bijgedragen. Door en voor velen ging hiermee een droom in vervulling. Dank u wel!

Loodzetter en opdrachtgever

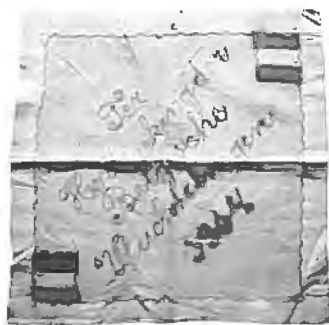
Arme Amalia (65)

ANTOON VAN TUIJL

De kans is groot dat vele van onze talrijke nieuwere leden met bovenstaande titel niet goed raad weten. Wij bedachten hem vijftenzestig nummers van 'Van Wirskaante' geleden. Dat was kort na de ingebruikname van ons Heemhuis. 'Amalia' kon toen 'van alles' gebruiken. Het Heemhuis moest ingericht en aangekleed worden. Ook wilden we graag heemkundig interessante voorwerpen hebben, omdat we als bestuur kozen voor wisselentoonstellingen. Geld om 'van alles' te kopen, was er niet. Wij begonnen met niets. Vandaar de titel 'Arme Amalia'.

Sinds die tijd is er een voortdurende stroom van voorwerpen, foto's, documenten van allerlei aard, bidprentjes, boeken en noem het verder maar op binnen gekomen. Deze rubriek is intussen al lang bedoeld om de mensen die ons schenkingen bezorgen, te bedanken en om onze leden op de hoogte te houden van onze aanwinsten.

In de voorbije maanden kregen

Een geborduurd kleedje met de tekst: 'Ter herdenking Belgische Vluchtelingen 1914'

wij weer een breed assortiment van schenkingen aangeboden. Hier komen ze: - een aantal foto's (waaronder zeer oude) - enkele kledingstukken, gemaakt van antieke stoffen - een aantal knipsels over Baarlese aangelegenheden, uit kranten en tijdschriften - een schoendoos vol bidprentjes en rouwbrieven, waaronder ook een aantal mooie oude exemplaren - een tafelkleedje met de symbolen van de vier jaargetijden - een opaalglazen kap voor een olielamp (Die siert intussen de grote olielamp in de huiskamer van het Heemhuis) - bouwtekeningen van het Nassause gemeentehuis (1975) en van een deel van het oude St. Janshove - een rekeningboekje van de 'R.K.Boerenbond "St. Bernardus" Ulicoten' - een koekenpan zoals ze tegenwoordig niet meer gemaakt worden - een steelpannetje in grijs gewolkt email - een bakelieten stopcontact - een kleine transformator - een kleine dompelaar voor wie een snel kopje thee wil maken - een reclamepaneel van 'Limfa frisdrinks' - een ingelijst herinneringsdocument van het vertrek van Jos van Beek naar Nederlands Indië - een ingelijste oorkonde van het Ministerie van Oorlog, n.a.v. het overlijden van Jos van Beek in Indië - oud paardentuig, waaronder twee trekstrengen, een borsttuig en een broek. Met een borsttuig kon het paard de kar of wagen vooruit trekken. De broek diende om achteruit te kunnen manoeuvreren. - een spanketting om onrustige koeien tot stilstaan te dwingen tijdens het

Schenker Fons van Rooij demonstreert hoe vroeger met een grote ijzeren koren-/hooirijf gewerkt werd

melken - een geborduurd kleedje met de tekst: "Ter Herdenking Belgische Vluchtelingen 1914". Dit is een dankbetuiging van Vlaamse vluchtelingen die bij het uitbreken van WO II naar Nederland trokken. Zij maakten het als aandenken voor de familie die gastvrijheid verleende. - een grote ijzeren koren-/hooirijf. Deze schenking kwam pas naar het Heemhuis nadat de schenker zelf kon demonstreren voor de fotograaf hoe met deze rijf gewerkt werd. - een catalogus van een groots opgezette 'Land- en tuinbouwtentoonstelling Baerle-Nassau-Hertog, 1922".

Wij vermelden - in willekeurige volgorde - de namen van de goede gevers: Mevrouw Van Gool-Van den Brandt (via familieleden) - Mevrouw Smeekens - Gust Haagen - Frans Muësen - Frans van der Vloet - Ad van Tilburg - Martien van Gool - Trans Tuijtelars - Anna Roelen-Willemsen - Mevrouw Van Beek - Jan van den Heyning - Jacques Boone - Aukje Dekkers - Fons van Rooij - Willy Dirven - Phil van der Flaes. Heel hartelijk dank.

Herinneringen aan Sus Kabbel

PIET VAN DER FLAES

Deze keer wil ik wat vertellen over een merkwaardige man, een echt dorpsfiguur. Sus Kabbel is natuurlijk een bijnaam. Hij heette eigenlijk Frans Verschuren of Verschueren, daar ben ik niet zeker van. Naar men zegt, komt de naam Kabbel van het oude woord 'kabbelaar'. Daarmee bedoelde men een zwerver, die na ergens goed ontvangen te zijn geweest, een geheim teken achterliet op het huis. Andere 'kabbelaars' wisten dan waar ze terecht konden voor een goede maaltijd of een slaappleaats. Veel mensen dachten dat Sus zijn bijnaam Kabbel kreeg omdat hij enige tijd werkte bij een bedrijf dat leidingen en kabels legde. Dat is naar mijn mening niet juist.

Wazig verleden

Ik heb altijd gehoord dat Sus geboren moet zijn in Castelné. Mijn geheugen bevat alleen gegevens over hem, die hij mij zelf verteld heeft en zaken die ik met hem meegeemaakt heb. Daarom tast ik in een wat wazig verleden, totdat hij bij ons kwam wonen.

In zijn jonge jaren heeft hij in een Belgische kolenmijn gewerkt. Daar moet hij, volgens geruchten, ooit iemand bij een ruzie zo hard aangepakt te hebben, dat de rechter eraan te pas moest komen. Hij heeft daarop een tijd vastgezet. Toen hij vrij kwam, wees België hem uit en zo keerde Sus terug in Baarle, geheel berooid.

Veldwachter Jan de Wit van Baarle-Nassau adviseerde hem om gebruik te maken van de destijds geldende wet op de 'onbehuisden'. Die hield in, dat een thuisloze elke avond bij een politiebureau mocht aankloppen. Hij ontving dan een maaltijd en kon er slapen zonder dat de cel op slot ging. Na een ontbijt, de volgende morgen, werd verwacht dat de logé weer vertrok. Sus moest zich nu dus elke avond ergens anders melden. Zo werd hij een zwerver. Dit leven zonder vaste verblijfplaats leidde hij gedurende enige jaren.

Meer regelmaat

Kort voor de Tweede Wereldoorlog probeerde Sus wat meer regelmaat in zijn leven te brengen. Zo woonde hij enige tijd als boeren-

knecht bij de familie Josten aan de Baarleseweg in Ulicoten. Tijdens de oorlogsjaren vond hij een stek in Rijckevorsel. Hij verdiende een beetje met het uitbaten van een oude kernmisschommel. De bevrijding door Polen en Canadezen bracht hem geen geluk. Bij beschietingen van het Kempens Kanaal gingen zijn onderdak en kostwinning verloren. Toen kwam hij terug naar Baarle en dook op bij Marcel Stockers die in zijn bos aan de Bredaseweg bij Café 'Rustoord' enkele zomerhuisjes had staan. Marcel bood hem onderdak in zo'n vakantiehuisje in ruil voor wat onderhoudswerk op het terrein.

In oktober 1944 werden door de gemeente zoveel mogelijk arbeidskrachten gezocht om aardappelen te rooien. De oogst daarvan was ernstig vertraagd door de oorlogshandelingen. Bovendien regende het voortdurend. Veel aardappelen dreigden te rotten in de grond. Sus ging mee rooien bij de Martinahoeve. Daarna trok hij naar Alphen en werd er 'pindesteker'. Dat was een zwaar beroep. Na het kappen van een dennenbos moest de 'pindesteker' de diep gegroeide penwortels van de dennen uit de grond halen. Hij kreeg er vier gulden per honderd kilo gestoken stronken voor. Dat was voor die tijd een goede beloning. In die tijd logeerde hij op een Alphense boerderij. Na enige tijd bemerkte de boerin dat de los op het erf lopende kippen zomaar ineens 'van de leg' raakten. Daar bleek

Aankloppen bij een politiebureau

Pinnensteker in Alphen

Sus meer van te weten en dat had gevolgen. Hij moest weer eens op zoek naar een ander onderkomen.

Vaste stek

In februari 1946 kwam hij bij ons aan. Zijn gehele bezit bestond uit een stuk brood, een pakje boter, een gevaarlijk uitzierend lang mes en een fiets. Hoe hij in het bezit kwam van die fiets, bleef voor ons

een raadsel. Mijn vader was wel bereid hem onderdak te verlenen. Hij mocht wonen in een kippenhok bij ons op het erf. Dat was voor die tijd redelijk bewoonbaar omdat de Baarlese welpen er hun clubhuis in hadden. Die waren verhuisd naar een barak aan het begin van de Oude Bredasebaan. De welpen, nog jonge kinderen, waren wel wat bang van Sus. Hij zag er dan ook behoorlijk ruig uit in zijn slordige kleren en met zijn ongeschoren kop.

Sus vond werk bij aannemer Sus Koks. Het toeval wil dat hij als opperman meewerkte aan de bouw van het huis waar ik nu woon. Aannemer Koks had de gewoonte zijn werkvolk een nette overall te geven. Dat vond Sus Kabbel een prima idee. Zo'n kledingstuk bracht geld op! Hij verpatste hem zo gauw hij er de kans toe kreeg. Ik meen dat hij later toch nog een

nieuwe kreeg van zijn baas. Later werkte Sus ook nog een tijd bij de Heidemij, een organisatie die woeste gronden bruikbaar maakte voor de landbouw.

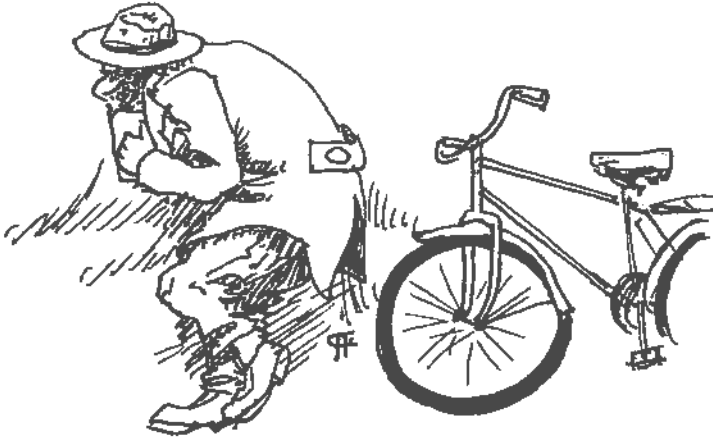
Te diep in 't glaasje gekeken

Op een bepaald moment diende zich bij ons nog iemand aan die woonruimte zocht. Sus deed niet moeilijk en verhuisde direct naar een veel kleiner en minder comfortabel schuurtje. Dat maakte hem niets uit. Wij hebben van alles met hem meegemaakt. Ik weet nog wel dat hij niet goed met zijn verdiende geld kon omgaan. Dat hebben we vaak genoeg gemerkt. Hij gaf het grif uit en keek regelmatig te diep in 't glaasje. We troffen hem eens aan in diepe slaap, terwijl hij midden op de Bredaseweg lag. Daar zijn we wel hevig van geschrokken. Een andere keer sliep hij zijn roes uit, gelegen tegen een hoop strooizout bij ons in de buurt. Het gebeurde wel eens meer dat hij buiten moest slapen. Dan was hij de sleutel van zijn 'voordeur' kwijt. Binnen de kortste keren schroefde hij er dan een nieuw slot bij. Zo kreeg die deur een flinke verzameling grendels en hangsloten te dragen.

Om een of andere reden kreeg hij eens van slager Den Ouden in Ulicoten een hele kilo zult. Die vond hij zó lekker dat hij hem bijna geheel verorberd had eer hij thuis was. Sus was bepaald geen vegetariër. Slagers hadden overigens geen goede klant aan hem. Wanneer Sus vlees wilde eten, dan trok hij het veld in. Hij was zeer bedreven in het stropen van wild. Met uiterste zorgvuldigheid plaatste hij zijn klemmen. Ik zette ook wel eens een klem of een strik.

Bang voor die ruige man

Roes uitslapen tegen een strooizouthoop

Daar zou Sus nóóit aankomen. Zo sportief was hij wel.

Moeite met regels

Ik herinner me ook nog goed dat ene Schellekens bij ons in de buurt een stuk bos rooide. Hij voorzag de omgezaagde stammen van een merkteken. Sus, die vaak moeite had met regels en wetten, zag zijn kans schoon om zijn voorraad stookhout aan te vullen. Hij zaagde van een aantal stammen de merktekens af, stookte die stukken zo snel mogelijk op en sleepte een voorraad hout naar huis. Veldwachter De Wit werd er bij gehaald. Die kon aan het 'gestolen' hout geen merktekens vinden en achtte de diefstal derhalve niet bewezen. Sus speelde grote verontwaardiging over het feit dat hij door Schellekens beschuldigd werd.

Er valt over deze kerel zoveel te vertellen. Hij woonde tenslotte vijfentwintig jaar op ons erf. Dan maak je heel zijn handel en wandel mee. Zo herinner ik me

ook nog, dat hij op een bepaald moment een duivenhok geschonken kreeg van Emiel de Jong, de drukker. Sus ging duiven houden. Binnen de kortste keren was zijn hok gevuld met geringde postduiven. Ik geloof niet dat hij er ook maar één van gekocht heeft. Daar waren enkele Belgische duivenhouders ook van overtuigd. Ze stuurden twee Belgische gendarmes op hem af. Die kwamen bij ons het erf op en waren ook zó weer vertrokken. Sus had hen op niet mis te verstane wijze duidelijk gemaakt dat ze bij hem niks te zoeken hadden. Zo droop ook de man heel snel af die op controle kwam nadat Sus zich een keer ziek gemeld had. Sus brulde vanuit zijn hut dat er niets te controleren viel. Hij wist zelf goed genoeg hoe ziek hij was!

Beste keuze

In 1971 bood de gemeente hem een huisje aan in Castelré. De vroegere armenzorg had op de Schootsenhoek een kleine tweewoon staan. Die werd later

van de gemeente toen die de zorg voor behoeftige inwoners overnam. Het woninkje kwam vrij door de tragische dood van een kleermaker die het bewoonde en tengevolge van een overval omkwam. Sus verhuisde dus van ons erf naar Castelré.

Ik sprak hem daarna nog wel eens. Op zekere dag vroeg hij mij om advies. Hij kon met pensioen en nu kreeg hij twee mogelijkheden aangeboden. Hij kon tien jaar pensioengeld ineens uitgekeerd krijgen. Dat was een. De andere mogelijkheid was een doorlopend pensioen voor de rest van zijn leven. Wat kan ik nou het beste kiezen, volgens jou, wilde hij weten. Ik kon hem in alle eerlijkheid duidelijk maken dat die grote uitkering ineens echt niet goed voor hem zou zijn. Hij begreep precies wat ik bedoelde en deed de beste keuze.

Sus is overleden ten gevolge van een noodlottig ongeval op de weg tussen Zondereigen en Merksplas. Hij vond een eenvoudig graf op het kerkhof van Minderhout. Sus Kabbel was een markante mens. Ook al wilde hij de grenzen van de wet wel eens overschrijden, tegenover ons is hij altijd heel correct en eerlijk geweest. Wij hebben nooit vervelende zaken van hem ondervonden.

Vraag van de redactie

Mochten er lezers zijn die ook nog iets kunnen vertellen over Sus Kabbel (Franciscus Verschu(e)ren), dan zouden wij dat heel graag vernemen. Heemkundig gezien is het goed om zo'n levensverhaal zo volledig mogelijk op te tekenen.

Merkwaardigheden (58)

ANTOON VAN TUIJL

Twintig jaar Heemhuis en verder terug

Soms lopen zaken op een merkwaardig mooie manier samen. Zo gedenken wij bij 'Amalia' dat het begin september twintig jaar geleden is dat onze vereniging het Heemhuis in gebruik kon nemen. Dat was een ware mijlpaal die de Baarlese heemkundekring een echte doorstart liet beleven. Ons Heemhuis werd een bakermat van waaruit een groeiend aantal activiteiten aangeboden werd aan leden en buitenstaanders. Die werkten zo aantrekkelijk dat steeds meer van de 'buitenstaanders' lid werden. Dat was nodig ook! Amalia had eerder nogal eens moeite om op de been te blijven. Een gestaag doorwerkend bestuur en groepen enthousiast werkende leden zorgden ervoor dat onze club op alle fronten ging en bleef groeien.

Terugblik

Uit het bovenstaande blijkt dat 'Amalia' een tamelijk moeizame aanlooptijd gehad heeft. Het wilde maar niet echt vlotten. Het is niet mijn bedoeling heel die geschiedenis nog eens op te rakelen. Dat is eerder al gedaan. Ik ga nu liever even terug naar een nog vroeger begin van de heemkunde in Baarle. Onze huidige vereniging startte in juni 1976. Lang niet

iedereen weet dat al veel eerder, namelijk al in 1947, stevige pogingen ondernomen zijn om een eigen Baarlese heemkundekring tot leven te brengen. De grote gangmaker was kapelaan Kramer. Als helper van pastoor Vekemans was hij werkzaam in de zielzorg van de Nassause parochie. De man was echter ook zeer geïnteresseerd in geschiedenis en archeologie. Hij trof het met zijn standplaats in Baarle-Nassau, want in het na-

burige Alphen vond hij een goede compagnon in de persoon van pastoor Willem Binck, een van de heemmannen van het eerste uur in Noord-Brabant.

Paperassen

Wat is nu die merkwaardige samenloop van omstandigheden waarmee ik begon? Enkele maanden geleden kreeg een van onze bestuursleden contact met een

Kapelaan Kramer, heemkundige van het eerste uur, geeft uitleg aan een buurtbewoner bij de opgravingen van de oude St. Salvator (24-2-1951).

familie uit Hulst. Wat bleek? Deze mensen werkten lange tijd veel samen met kapelaan (inmiddels rector) Kramer. Die had zijn laatste werkterrein als priester gevonden in Hulst. Na het overlijden van Dhr. Kramer heeft de bewuste familie mee geholpen zijn bezittingen te bezorgen waar die thuishoorden. Met een aantal boeken en paperassen wist ze niet goed raad. Ze is die zorgvuldig gaan sorteren. Zo werden er een paar dozen gevuld met zaken die over Baarle gingen. Het is in deze mensen te waarderen dat ze al deze documentatie bewaard hebben totdat ze, na jaren, onze heemkundekring in het vizier kregen. Er werd contact gelegd en de dozen zijn overgedragen aan 'Amalia'.

Kladjes

Het napluizen van de nalatenschap van kapelaan Kramer was een spannende bezigheid. We kwamen oude heemtijdschriften en een aantal boeken

tegen. Wat je kon verwachten van een geschiedvorser, kwam ook tevoorschijn uit de dozen. Overal waren aantekeningen in de kantlijn geschreven en gekriebeld. Op de kaft van sommige boeken stond aangegeven welke bladzijden voor hem belangrijk waren. Nog boeiender bleken de vele knipsels en velletjes papier van allerlei soort en maat met een wirwar van aantekeningen. Hij voerde ook een uitgebreide briefwisseling over geschiedkundige onderwerpen. Zo correspondeerde hij met archivaris Brekelmans toen die werkte aan zijn boek over de Baarlese enclaves (aanwezig in Bidoc). Ook had hij contacten met rector Van den Broek die 'Bijdragen tot de Geschiedenis van Baarie' schreef. (ook in te zien in Bidoc). Voor ons is het van belang dat hij de brieven die hij aan anderen stuurde, eerst in het klad schreef. Die kladjes – niet altijd even leesbaar – zijn heel interessant. Ze bevatten mooie informatie over ontdekkingen die hij deed en vraagtekens die hij

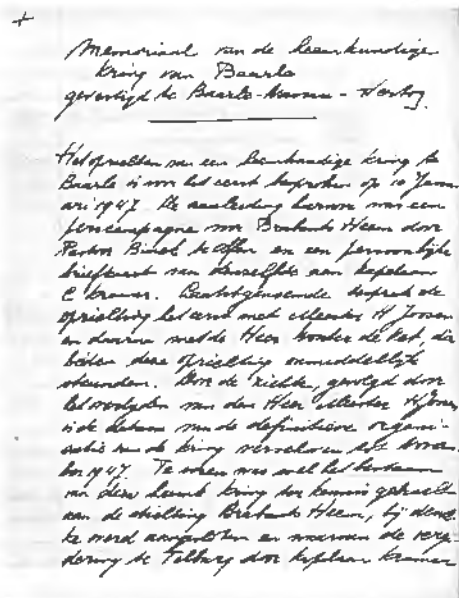
plaatste bij de bevindingen van zichzelf en anderen.

Memoriaal

Twee uit een schoolschrift gescheurde velletjes heb ik even tevoorschijn gehaald. De tekst daarvan plaats ik graag in Van Wirskaante nu 'Amalia' weer een klein (Heemhuis)jubileum viert. Kapelaan Kramer beschrijft hierin het allereerste begin van de allereerste Baarlese heemkundekring. Hier volgt de volledige tekst.

Memoriaal van de heemkundige kring van Baarle, gevestigd te Baarle-Nassau-Hertog.

Het opzetten van een heemkundige kring te Baarle is voor het eerst besproken op 10 januari 1947. De aanleiding hiervoor was een perscampagne voor Brabants Heem door Pastoor Binck te Alfen en een persoonlijke briefkaart van dezelfde aan kapelaan C. Kramer. Laatstgenoemde besprak de oprichting het eerst met Meester H. Joosen en daarna met de Heer Wouter de Vet, die beiden deze oprichting onmiddellijk steunden. Door de ziekte, gevolgd door het overlijden van den Heer Meester H. Joosen is de datum van de definitieve organisatie van de kring verschoven tot november 1947. Te voren was wel het bestaan van deze heemk. kring ter kennis gebracht aan de stichting Brabants Heem, bij dewelke werd aangesloten en waarvan de vergadering te Tilburg door kapelaan Kramer en de Heer W. de Vet werd bijgewoond. De organisatie van de heemkundige kring kreeg haar beslag in November 1947 toen op de pastorie zich tot dat doel de volgende heren zich verenigden:

Het met de hand geschreven verslag van de oprichting van de eerste Baarlese heemkundekring (eerste blad).

Zeer Eerwaarde Broeder Alexius
 F.S.C. Kerkstraat A223,
 W.E. Heer Jo Joosen, Alfenseweg
 A314, zoon van de oprichter,
 W.E. Heer Wouter de Vet, Oor-
 deelsestraat A366, boven reeds
 genoemd,
 W.E. Heer Adr. De Bont, Ka-
 pelstraat 168, B-Hertog,
 W.E. Heer Mart van der Ven, Hoog-
 braak 61, B-Hertog,
 W.E. Heer Corn. Verschueren,
 Nijhoven B3, B-Nassau,
 Wel Eerw. Heer C. Kramer, kape-
 laan, reeds boven genoemd, die als
 gastheer optrad. Deze laatste werd
 voorlopig met de leiding van de
 kring belast.

Op dezelfde vergadering werd het
 erelidmaatschap van de heemkun-
 dige kring van Baarle aangeboden
 aan de Zeer Eerw. Heer J.P.H van
 den Broek, Rector van Gilselaan
 53 te Roosendaal, schrijver van het
 in September 1947 verschenen
 boek "Bijdragen tot de Geschiede-
 nis van Baarle". De Z.E. Heer Van
 den Broek heeft dit erelidmaat-
 schap gaarne aangenomen.
 Wat doel en werkwijze van de
 heemkundige kring betreft; de
 leden beschouwen hun werk-
 zaamheid in deze kring als een
 culturele ontspanning buiten hun
 eigenlijke beroepsbezigheden, om
 namelijk hun kennis van en liefde
 voor hun Kempisch-Brabantsche
 woonplaats te versterken. Ze willen
 ten opzichte van hun medeburgers
 een dienend-opvoedende functie
 vervullen.
 De financiën worden sober
 gehouden en dezer regeling en
 beheer zijn achter in dit memoriaal
 vermeld.
 De eerste excursie had plaats naar
 het verdwenen kasteeltje op het
 Goor. Met de spade werd enig puin
 naar boven gehaald.
 (26 December 1947).

Op de Nederlandse stafkaart van 1843 staat bij no. 1 de gracht van het 'verdwenen kasteeltje op het Goor' nog getekend. No. 2 wijst naar kasteel Bruheze.

Slotbemerkingen

„Den Weledelen Heer H. Joosen' kennen wij inmiddels goed. Hij schreef het interessante boek 'Ons Baarle'. Het wordt momenteel met regelmaat verkocht via ons Heemhuis. Zeer Eerwaarde Broeder Alexius, was leraar geschiedenis aan de toenmalige kweekschool (onderwijzersopleiding), destijds gevestigd in de lokalen van het Cultureel Centrum waar nu de bibliotheek is. 'Den Weledelen Heer Corn. Verschueren speelde niet alleen een rol bij de oprichting van de eerste heemkundekring, maar was ook actief betrokken bij de vernieuwde start in 1976. Hij kreeg later ook een erelidmaatschap aangeboden. Merkwaardig is het gegeven dat we in deze tekst ook de allereerste heemexcursie terugvinden. De heemmannen van het eerste uur gingen op zoek naar sporen van 'het verdwenen kasteeltje op het Goor'. Hiermee is naar mijn mening niet kasteel

Bruheze bedoeld, maar een plek die lange tijd bleef voortleven onder de naam 'Meierskuil', door velen uitgesproken als 'maïskuil'. In de buurt van het Goordonk moet ooit een groot huis (van de meier of burgemeester) gestaan hebben. Op oude kaarten staat de plaats nog aangegeven. De 'kuil' was het restant van de omgrachting die tot op de dag van vandaag in het veld zichtbaar bleef na de verdwijning van het huis. Eén enorme stokoude eik herinnert ons nog steeds aan de plek waar de meier woonde. Er zit nog veel geschiedenis verborgen in het Baarlese landschap en de Baarlese grond. Laten we hopen dat 'twintig jaar Heemhuis' niet alleen een reden is om terug te kijken, maar dat vele Baarlenaren in hun verenigingsgebouw inspiratie vinden om zich bezig te houden met heemkunde als een 'culturele ontspanning....'

Schoolleed en vrijetijdsvreugde

FONS WILEMSEN

Vorige keer vertelde ik nog dè mister Baijens veul mee mèn ophaai. Mèr ik heb er ok wel les zo mee dè vierkaant latje op munne bol gehad dè ik de sterre veur mèn ogen zaag. Jonge, jonge, wa dee da zeer, hij zoew oewe kop in tweeje slaon. Dè dee ie as ie kaod was. En dè kwaam onnozel dur Jan Koijen. Die zat achter mijn in de bank. Ut waren toen banken en dan allemaol achter mekaor. Tussen die banken zaat 'n gleuf. Baijens stond neffe me en Jan Koijen – 't was altijd 'ne lollige – die steekt mee z'n pen, deur die gleuf, in m'n kont. Dè dee zeer, mèr ik verschrok eigenlijk meer en in 'n reactie en nogal hard, "verdomme" ging 't. En pats ging 't en toen dee 't boven nog meer zeer as van andere. Want dè wier ik toen nie meer gewaor, mèr oewe m'n kopke. Ge kunt zegge wè ge wilt, mèr op zo'n manier sloegen ze oe 'n hersenschudding. Dè maag nou nimmer.

Mussen vangen

Mèr alle gekheid op 'n stokske, we hebben het nou gehad over verdienen, sparen en slaag krijgen in een en 't zelfde bedrijf bij onderwijzer Baijens en we gaon terug nor het mussen uithaolen. In de botterfabriek in Ulicoten daor konde mussen inleveren. Dè waren schadelijke vogels voor de landbouw en daarom gaven ze op die manier premie voor bestrijding van de mussen. Fons (Teeuw) Rentiëns die betaolde uit, zoals ik al zee. 'ne cent vur 'n ouwe mus en ene cent

vur twee plattekaole mussen en ene cent vur vier aikes. We han bij Adamse op ene dag nao school – ik zie ze nog liggen – 44 aikes, 16 plattekaole jong en 1 ouw mus die han we van de nest gepakt. Dè was samen vur mèr efkes 20 cent, dè was toen een kapitaal.

Er zaten toen toch wel veel mussen ook, want we vangde zo ook mee 'n speciaal mussekiemmeke. Zo'n klemmeke dè kostte 5 cent, mèr dè hadde zo terugverdiend – er zaten mussen genoeg. Ik had daor ok iets op gevonden, om mussen te vangen. Ik zal 't ies uitleggen hoe da ging. We pakte vier stenen, die legde we in 't vierkant, daor 'ne plavuis - ge wit wel: zoe 'ne grote tegel – op. Dè was de val. Heel veul heb ik er mee gevangen. Tussen de tegel en de steen 'n houtje en aon d'n onderkaant staak ik 'n aander houtje mee 'n mikske op 't kaantje van de steen, daor brood onder, dus tussen de stenen. De mus sprong op 't mikske en de plavuis viel naor beneden en musje was gevangen. En 't was heel makkelijk om die mus daor dan uit te

haolen, ge did 'ne steen 'n bietje opzij en zoe konde de mus er uit haolen.

En zoe verdiende we geld, mee de bestrijding van de mussenplaag. Mèr vogeltjes zuuken dè wier heel veul gedaon. Dè kos ook nie anders. Ulicoten was een en al tuin en heg en bos en vennen. Al-lermaal iets prima vur de vogeltjes. Ik weet zeker dat er in Ulicoten in 1930-1935 ongeveer 4950 meter beukentuin stond waor honderden vogeltjes in hielden. Om een beetje inzicht te krijgen, noem ik de vogels op die in die tuinen nestelden: heggemus, groentling, tuinfluiter, vink, merel en lijster. In d'n boogerd: ekster, grote lijster (balklijster) en bosduif. In de bossen: kraai, sperwer, uil, ekster en bosduif. In de houtwallen: merels, lijsters, houtduif, tortelduif en de Vlaamse gaai (Hannebroek). Dan kreeg men nog de hei- en weide-vogels: wulp, grutto, snep, Kievit, waterhoentje, korhoen, fazant, patrijs en eenden. De holbewoners onder de vogels die hier te vinden waren: de spreeuw, de uil, de specht, koolmees, pimpelmees, roodstaart, kwikstaart en mussen. Het kleinste vogeltje is wel het winterkoninkje. Z'n nestje hangt onder bruggen of houthokken, die er nie zo veul meer zijn. Het is jammer dat de geelgors helemaal is verdwenen. De geelgors (penneschrijver) nestelde in sloten langs de kantjes, ze waren moeilijk te vinden. Mar 't was 'n heel mooi vogeltje. Het mannetje was bijna zo geel as een kanarie.

Eksters en kraaien zijn deugnieten

Nu we 't toch over vogels hebben, ik zou eens vogels gaon zoeken mee Jaon Boeren (Jaon Laurijsen), 'ne zoon van Kees Laurijsen. Kees werkte samen mee onze pa - heispaoje en musterdbene - en toen kwaan aon de orde dè eksters en kraaien deugnieten waren en aaierdieven. Kees haj ook nog kippen. Ze noemde da 't bergske, daar had ie twee kooikes staon. As we kraaien en eksters uit gingen haolen, kregen we veur elke kraai 'ne cent. Daor hadden Jaon en ik wel oren naor. En Jaon was 's zaoterdags 's middags recht uit school bij oos 'ne botterham komen eten en wij gingen mee z'n tweeje op pad. 't Was nog geen 1 uur toen han ze mèn al te pakken. We waren weggegaan, bij Michielses over de werft - dè was toen 'ne weg naor d'n Hazenberg en Chaamseweg. Toen we over de waterloop waren, daor stonden langs de kaant van de loop ouw bomen, in die bomen zaten spechtengaten. Daor kon toch wel ies 'n specht in houwen. Om die bomen was pindraod gespannen om de wei af te rasteren voor koei en paard.

Ik zou wel ies wullen weten hoe 'n spechtenaai er uit zaag. De mouw omhoog, en ik klom op de pindraod om in een spechtgat te vuulen. Ik vuulde wel aaike, mèr dan braak de pindraod. Amai, daor hong ik tussen hemel en aarde. Jaon was al wè wijer in 'ne struikenhoop aon 't kijken. En ik mar roepen. Te leste kwaam ie aongelopen. Jaon ging tegen de boom staon en ik toen op z'n schouwers. Dè kostte heel wè moeite om er uit te kunnen, want m'n hand was

wè opgezet van dieje val en dè hangen. Het duurde wel 'n paar minuten, mèr mee veul pijn was ik toch bevrijd uit m'n benarde positie. "As gij nou ies gaot staon, dan zal ik ies vuulen", zee Jaon. En zoe gezee zoe gedaon. Wè denkte dè 't was? 't Waren spreeuweaier, dus waren we nog niks wijzer geworre. We spraken af nerges mir naor te kijken as naor kraaien- en ekstersnesten.

We gingen naor Suske Peeters in 't leeg van de Maaie, tegenwoordig de Kleine Maaie. In Sus Peeters' boske daor hoow 'n kraai en twee eksters, daor hajen we al vier kraai- en dertien eksteraaier. Dè was al 'ne zakdoek vol. Ik kon toen nie meer klimmen, want m'n hand was nie zo as 't mos zijn. En Jaon zee dè doe niks, ik klim wel. Mèr dè was kaaj werk, daor zaat ie niks mee in, zeet ie. We gingen van daor naor 't bergske en gin wonder dè Kees Laurijsen kwaad was op kraaien. Er waren nesten daor veel aaierschaolen onder lagen. We haalden daor in zo mèr 'n smal reepke mastebomen heel veul aaiier uit kraaienesten. Van 't bergske naor de Chaamseweg

haolde we vijf kraaieneste leeg, in totaal 23 aaier. We han in totaal al 40 stuks, we zouwe wijer gaon naor 't nonneven. Daor stonden ook nog veul bossen rond, daor hoowe toch nie zoeveul kraaien en eksters as wij dochten.

Toen we er nog 'n paor kraaieneste geplunderd haje, was 't aantal aaier opgelopen tot 49 stuks. Ge weet wel, kost wè kost, er moesten er 50 mee naor huis, want dan zou pa Kees blij zijn. Er stond nog 'n boske vlak bij de Maaienboer, dè was bij Verheijen, mèr heel hoge bomen, en hier en daor mer 'ne boom. Er vloog een ekster af 'ne nest en Jaon d'n boom in. Mèr wè ies 't geval, hoe hoger hij klom, des te harder boog dieje boom. Te leste zoe hard, ik zeg "Jaon, kom terug, ik kan 't nie aozien." D'n boom mee in 't topke Jaone, 't was net 'ne boog. Toen begonne de aaier al te rollen, de een nao de ander, allemaal kepot, op een nao - dè viel op 't mos in 't bos en da bleef heel. Ik riep naor boven "Kom gauw, de aaier zijn allemaal kepot op een nao." Jaon was begonne aon zonne terugtocht. Dè viel in 't begin nie mee. Wè denkte as ge bekaant op oewe kop staot. Dè viel wir 's goed uit, dè één aai dè was 'n kostelijk, dè was ommes 't 50ste, dè was veul.

En wij trots as 'ne pauw neffe de Maaiboer, naor Kees Laurijsen. Daor aongekomen wieren de verhalen verteld en de moeder van Joanekes wa nao 't luisteren zoe verheugd da ze zee "Ge krijgt gin 50 mèr 60 centen! Ge het er oew best veur gedaon." We waren zoe blij en beloofden over 14 dagen nog ies te gaon kraaien zuuken. Wordt vervolgd...

Zomaar een brief aan mijn broer

JES SEEGERS

Jan,

De door jou gevonden grondsporen van een mogelijke houten put bij de bouw van de twee huizen vooraan op het Nassause gedeelte van het Oosteind (Oosteneinde), kunnen wijzen op vroege bewoning. Zoals jij die vondst omschreef, wekte die bij mij wel mijn belangstelling als amateur-archeoloog. Je verhaal was voor mij reden om

enig onderzoek te doen.

Op jouw bouwperceel, direct oostelijk naast de familie de Bont-Boeren heeft destijds, zo rond 1600, een huis gestaan. Mogelijk was de gevonden put de water- of welput van dit huis. Wat blijkt nu? Het huis dat hier stond was het H. Kruishuis. Dit was de capelanie,

d.w.z. de kapelaanswoning of onderpastoorswoning of rectoriswoning, behorend tot de St. Remigiuskerk.

De 'Capelanie Manuale' vermeldt, vermoedelijk in 1654, ik citeer: *"De capelanie Baerleherzog is competerende met een zeker huis, met name het H. Kruishuis*

De oude leerlooierij aan de Alphenseweg, waar nu Bruurs Bloemen gevestigd is. Deze foto dateert van ca. 1910.

met den hof en de weide daer-aengelegen op het Oosteneinde tot Baerlenassau". Het stond dus op grond van Nassau en, zoals verder zal blijken op het eerste stuk Nassause grond van het Oosten-einde, dus daar waar jij gebouwd hebt. Waarschijnlijk is het H. Kruishuis in de periode van Pastoor van Herdegom (rond 1660) verhuurd aan burgers. Vermeld wordt namelijk: "...huerman (huurder) J. B. van Dijck, hof (groot)75 roede, (huurprijs) f. 3,-". Er wordt in die periode ook melding gemaakt van een villa nabij de St. Salvatorkapel. Die deed ook dienst als capelanie. Mogelijk is de kapelaan destijds van het H. Kruishuis verhuisd naar deze villa. Bij het recente archeologisch onderzoek bij de kapel, zijn rechts naast de kapeltuin sporen gevonden van een woning, misschien wel van deze villa. Hopelijk worden deze sporen ooit nog verder onderzocht.

Ook de omgeving van het H. Kruishuis wordt in 1654 goed omschreven. De directe oostelijke buurman

is een zekere Van Sas. Westelijk lag het huis 'den Engel' met als bewoner Louis van de Kerkhof. Ik meen mij te herinneren, dat in onze jeugd jaren (1950-1960) leerlooierputten zijn gevonden op of in de directe omgeving van het perceel waar Janus van de Westeralen zijn limonadefabriekje had. Dat was dus rechts naast de plaats waar het latere (inmiddels voormalige) postkantoor gebouwd is. Bij deze loopputten moet ook bebouwing geweest zijn. Verder staat mij ook nog voor de geest dat het pand waar toen de Végéwinkel was (nu Bruurs Bloemen), van oorsprong ook een leerlooierij was, echter een van latere datum. Wij mogen dus aannemen dat het oude huis 'den Engel' niet stond op de plaats van het huidige 'Restaurant den Engel'. Het was eerder een pand dat stond op de plaats waar in onze jeugd-jaren Harry van den Burg en Sus Kokx woonden, dus dichterbij de Klokenstraat. Het wijst erop dat de bewoner van huis 'den Engel' de latere eigenaar is geworden van

herberg 'den Engel' en dat hij al voor 1648 deze naam heeft meegenomen. Er is verder onderzoek nodig om hierover meer zekerheid te krijgen. In 1648 wordt 'den Engel' genoemd als een uitspanning op de hoek van de Singel en de Engelsestraat, de baan naar Alphen.

Aan de zuidzijde van het H. Kruishuis lag 'den Kerkweg'. Een deel van dat kerkpaadje hebben wij nog gekend. Het liep van de winkel van Bax naar de Végéwinkel. Enige tijd geleden werd een deel ervan opgeknapt. Destijds heeft dit kerkpad dus doorgelopen achter Sus Kokx en de plaats van het H. Kruishuis. Dan ging het achter Stan Jansen (nu 'de Verboden Vrucht') door en achter Vinkx langs. Dat laatste deel lag er nog in onze jeugd. Omdat de kapelaan die destijds in het H. Kruishuis woonde ook wel eens diensten moest verzorgen in de St. Salvatorkapel, vermoed ik dat dit pad in die tijd doorliep tot aan de Kapel van Nijhoven. Daarnaast

Plattegronden van Baarle uit de tijd van pastoor van Herdegom hebben wij niet. Op de zgn. Ferrariskaart van eind 18de eeuw staat o.a. de Loretokapel weergegeven.

zullen gelovigen van Baarle-Nassau die ter kerke gingen in de St. Salvator, ook wel van dit kerkpad gebruik gemaakt hebben.

Aan de noordzijde van het H. Kruishuis en dus ook van het Oosteinde lag de 's Heerenstraat' (nu Alphenseweg). Over het algemeen zijn 's Heerenstraten' in een later stadium de provinciale wegen geworden.

Tegenover het H. Kruishuis stond op Nassaus grondgebied het St. Annahuis. Aangezien de eerste grond van Nassau aan de noordkant van de Alphenseweg ligt, moet het gestaan hebben, ongeveer tussen de woningen waar nu de familie Raeymaekers en de familie Haagen wonen. Dat is in het verlengde van het paadje dat achter de smederij van Miel Rijs-

bosch doorliep. Dit St. Annahuis was de pastorie (pastoorswoning) van de Remigiuskerk. Het voetpad achter langs de smederij is vrijwel zeker de verbinding geweest tussen pastorie en capelanie. Bij het St. Annahuis hoorde ongeveer een halve bunder grond. Het huis had zijn naam te danken aan het altaar van de H. Anna in de oude Remigiuskerk. Ons St. Annaplein heeft op zijn beurt de naam ook weer aan het St. Annahuis te danken. Dit huis wordt voor het eerst vernoemd in 1555. Ik citeer: *"Een out huis met eenen hoff en eenen dries daeraen gelegen, suytwaert gemeyne straete"*. Het lag dus met de voorgevel aan een openbare straat of weg. Hiervan hebben wij nog resten gekend, als het pad dat langs de jongensschool (nu C1000) naar de Alphenseweg liep.

De La Sallestraat loopt nu over een deel ervan. De achtergevel van het St. Annahuis moet dus naar de Alphenseweg gericht geweest zijn.

Rond 1655 hebben de 'kettters' (de protestanten en beeldenstormers) alle kerkelijke eigendommen en katholieke kerken op Hollands grondgebied in beslag genomen of pogingen daartoe gedaan. Daar het St. Annahuis van oorsprong een pastorie was, hebben zij dit huis ook in beslag willen nemen. Pastoor van Herdegom heeft dat met succes weten te voorkomen. Een opmerkelijke wet uit die tijd was, dat eigendommen van kerken en kloosters niet vervreemd of verkocht mochten worden. Zich niet storende aan deze wet heeft pastoor van Herdegom, om de 'kettters' vóór te zijn, het St. Annahuis toch verhuurd aan een zekere

In Thorn (Nederlands Limburg) staat de 'Kapel onder de Linden' of 'Loretokapel'. Het lage gedeelte werd gebouwd naar het voorbeeld van de Baarlese Loretokapel.

Interieur van de kapel in Thorn. Het is niet bekend of 'onze' Loretokapel er ook zo uitgezien heeft.

Adriaan Bruyninx, waardoor het in particulier gebruik kwam. Vanwege deze wetsovertreding is op 5 februari 1654 door de drossaert van de Baronie van Breda een dwangbevel uitgevaardigd, waarin Adriaan Bruyninx gesommeerd werd om het huis binnen drie dagen te ontruimen. Op 7 maart 1654 heeft Bruyninx, samen met pastoor van Herdegom met succes geprotesteerd tegen deze uitzetting. Aannemelijk is dat in deze periode ook onderzocht is of het H. Kruishuis op een of andere manier in beslag genomen kon worden. Door het negatieve resultaat bij het St. Annahuis zal dit wel niet doorgezet zijn. Pastoor van Herdegom schuwde een wetsovertreding of een leugentje niet als hij daarmee

de belangen van zijn parochie kon veilig stellen. Of, zoals de pastoor zelf schrijft in zijn 'Annales' *"de bewering van de predikant dat het (St. Annahuis) verkocht was, had enige schijn van waarheid"*. In een later stadium treedt Adriaan Bruyninx inderdaad op als eigenaar van het St. Annahuis.

Pastoor van Herdegom had vóór de poging tot inbeslagname het St. Annahuis al verlaten en woonde samen met zijn moeder en een kapelaan op Hertogse grond nabij de kerk in een bekrompen huisje. Hier heeft maar kort gewoond. In datzelfde jaar nog (1654) kocht hij in de buurt van Loveren op Hertogs gebied een huis dat hij inrichtte als pastorie. Direct in de buurt liet

hij in een later stadium, ook op Hertogse grond de 'kapel van Loreto' bouwen om daar kerkdiensten te kunnen doen. De belangrijkste reden hiervoor was zijn angst dat de Remigiuskerk alsnog onteigend zou worden. Dan zou Baarle helemaal van een kerk verstoken zijn. Ook zijn slechte gezondheid heeft meegeteld. Vooral in de winter was de afstand van Loveren naar de Remigiuskerk te groot voor hem. De nieuwe pastorie en de Loretokapel lagen in het verlengde van de tuin van de familie Van Gilse (later de oude dokter Bloem). Het eerder aangehaalde in de buurt van Loveren kennen wij nu als de Nonnenkuil. Wanneer ik een en ander reconstrueer dan moeten de Loretokapel

en de pastorie gestaan hebben op de plaats waar tot voor kort Marcel en Lisette Gulickx woonden en waar de familie Smeekens woont. In een latere periode hebben, vanwege het verbod op het uitoefenen van het katholieke geloof in Nederland, de zusters van Oisterwijk zich hier gevestigd. Daaraan danken we de namen Kloosterstraat, Nonnenkuil en Nonnenstraatje. Alle drie deze namen zijn voor de huidige Nonnenkuil gebruikt. Nadat het kloosterleven oogluikend maar beperkt werd toegestaan in Nederland, zijn deze zusters verhuisd naar hun moederhuis in Oirschot.

Pastoor van Herdegom heeft zijn straatnaam in Baarle zeer zeker verdiend. Door zijn constante strijd tegen de Prins van Oranje en de 'kettters', aangevoerd door de dominees, heeft hij de St. Remigiuskerk als katholieke (paapse) kerk weten te behouden. Volgens de protestante machthebbers stond de toren op Nassaus gebied. Derhalve was het een Nederlandse kerk en kwam zij toe aan de protestanten. Het is deze pastoor gelukt om de kerk en zelfs de op Hollands gebied liggende eigendommen als St. Annahuis en het H. Kruishuis voor de katholieke bevolking te behouden. Indien nodig nam pastoor van Herdegom bij dreigende onteigening mondeling of schriftelijk contact op met de drossaert van Breda, de Prins van Oranje of verantwoordelijke bewindslieden in Den Haag. Het meest nuttige contact wist hij te bewerkstelligen met Amalia van Solms (naamgeefster van onze vereniging), Vrouwe van Turnhout. Veel steun ondervond hij hierbij van een familielid (Carel) die werkzaam was in of bij het hof van Amalia. Deze prinses

heeft altijd de katholieken en de goederen van de Remigiuskerk in Baarle beschermd samen met de 'opstandige' pastoor. Tegen de wensen en besluiten van 'Tante Amalia' waren de jongere Prinsen van Oranje blijkbaar niet opgewassen. Een kasteel van Amalia staat in Turnhout en is daar nu in gebruik als gerechtsgebouw. Uit vererving van Amalia is de Nederlandse koningin Beatrix nog steeds beschermvrouwe van Turnhout. Het eerste bezoek van Amalia aan Turnhout was in 1649. Zij overleed op 7 februari 1675. In deze tussenliggende jaren bezocht Amalia Baarle meerdere malen.

Merkwaardig is, dat het H. Kruishuis en het St. Annahuis in 1694 samen zijn afgebrand. Is dit toeval of heeft er bij de 'kettters' veel haat gezeten? Het H. Kruishuis is nooit herbouwd maar volledig afgebroken. De grond werd verhuurd als dries (een weiland dat wel begraasd wordt maar geen verdere bewerkingen ondergaat. Zo kennen we de veedries, de paardendries en in Alphen de Molendries). Bedoelde dries werd; ik citeer "... in het jaar 1714 getransporteerd (verkocht) aan Philippus van Bedaf, met alle last van dorpslasten en chijnzen (belastingen) die daarop uitgaan".

Nassau had in die periode geen eigen kerk. De kapellen van St. Salvator op Nijhoven, van St. Rummoldus in Zondereigen en van St. Bernardus in Ulicoten waren toen geen zelfstandige parochies maar vielen alle drie onder de parochie van St. Remigius. In deze kapellen mochten maar op beperkte schaal diensten worden gedaan. Doop-, trouw- en rouwmissen moesten in de moederkerk plaatsvinden.

Tegen deze gang van zaken heeft een kapelaan uit Ulicoten destijds zijn beklag gedaan. Hij vond dat de mensen veel te ver moesten lopen. Een opvallend argument dat hij gebruikte, was dat alle vrouwen van Ulicoten zwanger of zogende waren. Dit was blijkbaar voor de bisschop van Antwerpen voldoende reden om van St. Bernardus een eigen parochie te maken, onder voorwaarde dat Ulicoten jaarlijks een bedrag over zou maken aan de Remigiusparochie. Tot kort voor deze periode behoorde de kerk van Meerle ook aan wat men in die tijd noemde, 'het kerkeland van Baerle'.

Bijna iedereen neemt aan dat de naam Zondereigen ontleend is aan 'zonder eigen (kerk)'. Wat blijkt? De oude naam 'Sondereigen' wordt al gebruikt lang voordat de eerste kapel of kerk in het dorp gebouwd is. Het Zondereigen van toen was erg gericht op het gehucht dat wij nu kennen als Ginhoven. Volgens sommige onderzoekers komt de naam Zondereigen van 'afgezonderd eigendom'.

Zo zie je maar Jan, hoe de vondst van enige grondsporen kunnen leiden tot een uitgebreide 'wandeling' door onze dorpsgeschiedenis.

Met vriendelijke groeten,
Jes

P.S,

- Ik haalde mijn gegevens uit:
- Gerardus van Herdegom, 'Op de bres voor kerk en enclaves',
 - J.P.H. van den Broek, 'Bijdragen tot de geschiedenis van Baerle',
 - Chris Buiks, 'Laatmiddeleeuws landschap en veldnamen in de Baronie van Breda',
 - Eigen jeugdherinneringen.

En toen kwam er een varkentje met ...

ELS VERBIEST

De levensloop van een varken

Het varken is een wild zwijn dat huisdier werd. Varkens werden 5000 tot 6000 jaren geleden tamed gemaakt. De wetenschappelijke naam is *Sus scrofa* voor het wild zwijn en *Sus scrofa domestica* voor het gewone varken. In Nederland kweekt men ruim 11,6 miljoen en in België 6,7 miljoen varkens. Vroegere westerse zeevaarders hebben bewust varkens uitgezet, bijvoorbeeld op eilanden, om een duurzame voedselvoorraad te garanderen. Zij brachten er grote ecologische schade aan en doen dat nog steeds. In grote delen van de wereld zijn varkens terug verwilderd geraakt zoals

bijvoorbeeld in Nieuw-Zeeland. Een jong varken heet men een big, een worp biggen een toom of nest, een vrouwtjes varken heet zeug en het mannetje een beer. Er zijn zuigende en gespeende biggen. Zuigende biggen drinken melk bij een zeug tot ze gespeend worden, daarna spreken we van een gespeende big. Een varken krijgt 8-15 biggen per worp. De draagtijd is 112 tot 115 dagen, of 3 maanden, 3 weken en 3 dagen. Dat gebeurt in de drachtstal. Na de geboorte blijven de biggen 3 à 4 weken bij de zeug of in een aparte kraamstal. Daarna gaan de biggen naar de biggenstal en de afmeststal tot ze 110 kg wegen.

Als voedsel, als huisdier of voor ...

Het varken wordt massaal gekweekt voor het vlees. In het Jodendom en de islam, wordt varkensvlees beschouwd als onrein en dus niet gegeten. In Nederland en België worden varkens voornamelijk gehouden in de intensieve of in de biologische varkenshouderij of als scharrelvlees. Als een varken 6 à 7 maanden oud is (en ongeveer 110 kg weegt) is het rijp voor de slacht. Varkens die niet geslacht worden, kunnen 12 tot 13 jaar oud worden. Varkens worden ook als huisdier gehouden. Het zijn intelligente dieren en ze zijn goed te trainen. Het bekendste

ras dat in kinderboerderijen wordt gehouden is het hangbuikzwijn of minivarken.

Het varkenshaar wordt gebruikt voor het maken van verfwasten. Toch tonen varkens weinig respect voor kunst. Giotto, de peetvader van alle kunstschilders, werd ooit in de straten van Firenze omvergelopen door een op hol geslagen zwijn. Zijn reactie was: "Niets aan de hand, het dier wou waarschijnlijk wraak nemen omdat ik mijn hele leven al schilder met penselen van varkenshaar!" Varkens worden ook gebruikt voor het opsporen van truffels.

Symboliek

Binnen het katholicisme wordt Sint Antonius met het varken vereerd. Zijn attribuut is een bel bevestigd aan een staf of een varken. De staf heeft de oudste rechten, het varken verscheen pas rond 1400 als attri-

buut. Men heeft het varken willen uitleggen als een verbeelding van de duivel door wie Antonius in de woestijn op de proef werd gesteld. Het zwijn was in de middeleeuwse kunst het zinnebeeld van de duivel, het kwaad en de zonde. Een Antoniusvarken was gemerkt, daar er een oor was afgesneden of ze droegen een belletje om de nek of ze waren op de rug gebrand met het tau-kruis. Vooral de Middeleeuwen waren een bijzonder zwijnachtige periode. In de meeste steden in Europa en zeker waar de Antonianen gevestigd waren, mochten ze een aantal varkens vrij in de stad laten rondlopen. Ze speelden een rol in de stadsreiniging; rondscharrelende varkens ruimden heel wat afval en voedselresten op. Het stelen van zulk varken was heiligschennis. Eenmaal vet genoeg werden deze geofferd, hun vlees uitgedeeld aan de armen en hun koppen per opbod verkocht.

In heel wat plaatsen wordt deze verkoop nog als een folkloristische activiteit gevoerd.

Op bezoek in één van onze varkensbedrijven in Zondereigen

Varkens van eigen teelt!

Wij brachten onlangs een bezoek aan het familiebedrijf van Agnes en Marc Verheyen-Schoofs op de Eindepoel in Merksplas (parochie Zondereigen). Zij leiden samen met hun zoon, een "gesloten" varkensbedrijf. Dat wil zeggen dat ze hun varkens zelf kweken, ook de moederdieren. Alle dieren blijven bij hen tot ze slachtrijp zijn. Het vervoer naar het slachthuis wordt ook met de grootste controle geregeld, om de kans op ziektes te voorkomen.

Hygiëne met de puntjes op de i!

Agnes en Marc besteden in hun kwekerij veel aandacht aan

hygiëne. Bij ons bezoek werden we van top tot teen in een overall gestoken. Bezoekers die mogelijk van andere bedrijven komen worden verzocht om te douchen, voor en na het bezoek aan hun bedrijf. Als we de stallen binnen komen, merken we dat deze heel proper en droog zijn. De mest valt in mestkelders bij middel van roosters in de vloeren. Er is constant zorg rond zuivere lucht en minder geurhinder. De stallen beantwoorden aan de nieuwste wettelijke normen. Lege stallen worden telkens ontsmet en schoongemaakt, voor er varkens in komen. Op het bedrijf hebben zij ook een eigen biologisch mestverwerkingsbedrijf.

Voederen!

Het voeder bevat alleen plantaardige melen en velten. Niet alleen het voederen wordt nauw opgevolgd, ook het klimaat in de stallen wordt geregeld, varkens varen wel bij de juiste temperatuur (20 à 25°C) en luchtvochtigheid. Varkens zijn van nature gevoelig voor stress en dat kan de kwaliteit van het vlees beïnvloeden. Vlees van varkens met minder stress is zachter, malser en

mooier van kleur. Het toedienen van kalmeringsmiddelen is wettelijk verboden.

Stempel van het huis!

De varkens van hun bedrijf zijn altijd herkenbaar, zelfs tot in de vleescentrale van de verwerkingsbedrijven. Elk varken heeft daarvoor een oorplaatje met eigen nummer met identificatiegegevens.

Regelmatische controles!

Alle kwaliteitsgaranties zijn gebundeld in een lastenboek en worden regelmatig gecontroleerd o.a. door een onafhankelijk controle-instituut van Certus, en ook door de vleescentrale van Colruyt waaraan zij uiteindelijk hun vlees leveren. Zij werken volgens de striktste normen zodat zij altijd hun varkensvlees van een uitstekende kwaliteit kunnen garanderen.

Het was een zeer interessant bezoek bij deze varkenskwekers.

Varkenswijsheid en varkensweetjes

- Varkenstaal: ze hebben een eigen taal die bestaat uit 26 verschillende "knorren."!

- Varkens horen goed; ze horen tot op 50 m een takje knappen!
- Varkens ruiken goed; ze ruiken de truffels die onder de grond zitten, een wild zwijn ruikt zelfs een mens van op 300m.
- Varkens zijn intelligent ze hebben een geheugen als een hond en ook een goed tijdsbesef.

Spreekwoorden en gezegden

- Een boer en een varken worden knorrerende vet (een boer heeft het goed, terwijl hij voortdurend klaagt)
- Een goed zwijn vreet alles (wat eten betreft moet men niet te kieskeurig zijn)
- Dat slaat als een tang op een varken (dat slaat nergens op)
- Vele varkens maken de spoeling dun (als je met meerderen moet delen, blijft er minder over voor jezelf)
- Hij die vrouw en beer zoekt zonder gebreken zal er alvast op rekenen dat hij bed en stal voor eeuwig ledig houden zal (wie al te kritisch is in zijn keuze, krijgt nooit wat)

Annemieke taaier dan Svenneke???

Vlaanderens bekendste varkens, die van radiopresentatoren Sven Pichal en Annemie Peeters, eindigden onlangs op de barbecue voor de smaakvergelijking tussen klassiek gekweekt en biologisch gekweekt. In december adopteerden beide presentatoren, elk een varken: Annemieke groeide op in een bioerderij, Svenneke in een industriële boerderij. Beide dieren werden dus geslacht en luisteraars van het programma konden van de koteletjes komen proeven. De proevers mochten hun bevindingen

noteren. De kotelet van Svenneke was iels malser en smaakte het meest naar de koteletten die je bij de slager koopt. De kotelet van Annemieke had een andere vezelstructuur en smaakte meer naar varkensvlees. Specialisten wezen erop dat de smaak van vlees ook bepaald wordt door de ouderdom: zo duurt het opkweken van een biovarken langer dan zijn industriële soortgenoot.

Proper varkentje!

*Er was een heel klein varken, dat was zo erg precies
Hij wou geen modder op zijn buik, want modder vond hij vies
Hij wou niet zo maar wroeten, net als alle andere biggen
Hij wou niet met zijn moeder in de bruine bonen liggen
Hij wou niet in het vieze stro
Hij was niet zo*

*Dat varken z'n leven was gewoon een beetje treurig,
Omdat hij veel te netjes was, te proper en te keurig
Hij wou niet zomaar wroeten net als alle andere biggen.
En om hem heen was niemand,*

*die dat varkentje begreep
Dat lag misschien aan het milieu,
Maar 't was echt sneu!*

*Vanmorgen zei dat varkentje: nu ga ik naar de eendjes,
Daar was ik al mijn voetjes en mijn teentjes
En ook mijn buik een beetje, en mijn staartje doe ik later
Zo dacht dat kleine varken, en ... plons hij viel in 't water
En schreeuwen deed die arme big!
Heel akelig!*

*Zijn moeder en zijn zusjes zijn zo vreselijk geschrokken
Ze hebben 't kleine varken aan zijn staart eruit getrokken.
Hij kreeg een aspirientje en hij kreeg een rubber kruikje
En toen zei moeder varken: nu is 't uit met je geflodder,
En morgen ga je net als wij, gewoon weer in de modder
Want eendjes horen in de vliet,
Varkentjes niet!
(Annie MG Schmidt)*

Hé lekker beest !!!

Snelle worstvleesballetjes met spaghetti

Voor 4 personen

- 4 varkensworsten, 500gr spaghetti, zout, verse marjolein, tijm, of rozemarijn, 300gr verse doperwtjes, een blok Parmezaanse kaas
- 2 tenen look gesneden in plakjes, verse basilicum, 2 blikken pruimtomen van elk 400gr of een gelijke hoeveelheid verse tomaten zonder vel of pitten, peper, balsamicoazijn, olijfolie

Bereidingswijze

- zet een pan met olie op het vuur, trek de worstjes los en knijp het vlees eruit, zodat je balletjes krijgt.
- bak ze in de olie bruin en doorgaar
- kook de spaghetti volgens de instructie op de verpakking al dente
- in een aparte pan komt er ook olie, de looksnippers, gehakte basilicumsteeltjes en roerbak enkele minuten
- doe de tomaten in blikjes erbij en breng de saus op smaak met pezo (peper en zout) en een geutje azijn, de tomaten niet stuk laten koken
- doe de tuinkruiden bij de gebakken balletjes en roerbak 30 sec
- lek de spaghetti uit, verdeel de pasta en de balletjes over de borden
- schep er tomatensaus over
- strooi er de basilicumblaadjes over samen met de gedopte erwtjes
- laat elkeen kaas schaven naar eigen keuze

Een fantastisch recept, maar het succes zit hem in de kwaliteit van de worstjes!!!

Smakelijk

Ad Haneveer

- Timmerwerken
 - Rolluiken
 - Zonwering

Wiekenweg 15, 2387 Baarle-Hertog

Telefoon 014 699 176 of 0032 14 699 176

KBC

Bank & Verzekering
KBC Baarle-Hertog

Maatwerk

voor
elke cliënt

Mr. J.F.M. Bolscher
Netwerk Notarissen

Generaal Maczeklaan 40
5111 XC Baarle Nassau
T (013) 507 87 45
E notaris@bolscher.knb.nl

www.notarisbolscher.nl

Onbegrensde mogelijkheden

In het grensgebied van Nederland en België ligt Baarle-Nassau. Hier vindt u Koninklijke Drukkerij Em. de Jong: specialist in drukwerk voor de retail. Het familiebedrijf werd opgericht in 1906 en groeide uit tot één van de belangrijkste en meest omvangrijke drukwerkspecialisten van Europa. Van digitaal drukken tot vellenoffset op klein en groot formaat, rotatie-offset: heat-set- en krantenrotatie. Bij Koninklijke Drukkerij Em. de Jong vindt u alles onder één dak. Een succesvolle filosofie, die aansluit op de vraag van alledag. Betrouwbaar, snel en hoge kwaliteit tegen de scherpst mogelijke prijs.

**Koninklijke
Drukkerij Em. de Jong**

Visweg 8
Postbus 8
www.emdejong.nl

5111 HJ Baarle-Nassau
5110 AA Baarle-Nassau
drukkerij@emdejong.nl

088-6655555
Fax 013-5079100
014 - 690324